

Historische Kring Maarssen

Huize De Wolfshoek

CAFE-RESTAURANT

„GEESBERGE“
aan de Vecht
MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 0346-561435

RADIO - T.V.

ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

Koetsveld Assurantiën

- * PENSIOENEN
- * HYPOTHEKEN
- * BELEGGEN
- * FINANCIERINGEN
- * LEASEN

Raadhuisstraat 15
3603 AV Maarssen

Telefoon: 0346-561 680/567 757

Telefax: 0346-560 869

Onderdeel van Nico Koetsveld Beheer BV

b o d y f a s h i o n

beenmode lingerie badkleding

Langebracht 55 © 0346 575343 3601 AK Maarssen

Inhoudsopgave

Colofon	106
Van de redactie	107
Kringnieuws	107
Doornburgherschool - Voorgeschiedenis, opening en start van het onderwijs	108
Berg-je... een boerderij in het schootveld	116
R.K. Huwelijken/Begravenissen in Maarssen	120
Een halve eeuw geleden gevlucht uit Hongarije... Laszlo Kocsis blikt terug	120
De Breedstraat in 1880	124
Schreef Herman de Man ook over Maarssen?	128
De Langegracht te Maarssen - deel 31 (Slot)	132
Kleine criminaliteit aan de Vecht in de negentiende eeuw	134
Het beloofde antwoord op een raadsel	138
Uit de oude schoenendoos - nr. 32 - Tweemaal Nassaustraat hoek Kaatsbaan	140

Merengoef eigentijds WoonZorgcentrum in Maarssen-Dorp

- **Zorg-op-maat**, verpleging, verzorging
- **Geestelijke verzorging**, christelijke signatuur
- **Diverse voorzieningen en activiteiten**, koelverse maaltijden aan huis
- **Thuiszorg** vanuit het woonzorgcentrum
- **Grijs Genoeg(en)**, project voor zorgmijdende ouderen

Voor meer informatie:

Merengoef 1

3601 AC Maarssen

T: 0346-587400, F: 0346-587 500, E (SECRETARIAAT): R.TIJHUIS@LEGERDESHEILS.NL

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Colofon

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Bestuur: Benno Visschedijk, voorzitter
Ria Tijhuis, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346.575222
Aukje Wolters-Dekkers, penningmeester
Hans van Bommel
Henk Blaauw
Hanny Pouderoyen
Bert de Ruiter
Arie de Zwart

Lid van verdienste: C.W.P. Bloemendaal (27-02-2003), drs. W. Smits (10-02-1994)

Erelid: Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006)
B. de Ruiter (21-02-2002)
J.H. Sagel (22-02-2001)
N. van Tricht (10-02-1994)
Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000)

Redactie: Netty Bertens-van de Wouw, Hondiusstraat 68, 3602 PJ Maarssen,
tel.: 0346.564696, e-mail: netty.bertens@orange.nl

Immetje de Jong-Zijp, Albardastraat 2A, 3601 BN Maarssen,
tel.: 0346.561079, e-mail: jongzijp@casema.nl

Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen,
tel.: 0346.563599 (**verkoop losse nummers**) **ISSN: 1384-0967**

Lidmaatschap: Het lidmaatschap kost € 12 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. De lidmaatschapsbijdrage dient te worden voldaan d.m.v. de acceptgirokaart (maart/april). Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring kunt u contact opnemen met Aukje Wolters-Dekkers, Mozartlaan 12, 3603 BH Maarssen, tel.: 0346.579940, e-mail: aukjewolters@hetnet.nl
Eventuele stortingen op ons gironummer 2907376 t.n.v. **penningmeester Historische Kring Maarssen**.

Werkgroep archief/bibliotheek: Nel van Haaften en Ria Tijhuis, e-mail: riatijhuis@wanadoo.nl

Werkgroep archeologie: Henk Blaauw, Bloemstede 193, 3608 TB Maarssen, tel.: 0346.562425

Website H.K.M.: www.historischekringmaarssen.nl

E-mailadres H.K.M.: bestuur@historischekringmaarssen.nl

Vormgeving en druk: Drukkerij Van der Louw, Berkel & Rodenrijs

Van de redactie

Zoals in de vorige periodiek al werd aangekondigd, verschijnt in dit nummer de laatste aflevering van De Langegracht. Gelukkig heeft Cees Bloemendaal alweer plannen voor een nieuwe serie. We kijken hier naar uit.

Van Henny van Elk verscheen in de vorige periodiek de slotaflevering van Opburen. We hebben begrepen dat ook hij zich aan het oriënteren is op een nieuwe serie. Omdat dat nogal wat onderzoek vergt, zullen we het voorlopig zonder zijn bijdrage moeten doen, maar we hopen in de toekomst weer artikelen van hem te kunnen plaatsen.

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.

De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.

U kunt kopij voor de volgende nummers inleveren vóór 15 december 2007 en 15 maart 2008.

Kringnieuws

Geschonken aan de Historische Kring

Van mevrouw W.A. Broedelet mochten wij al eerder ontvangen twee bijzondere foto's: één van de voormalige Citroëngarage Broedelet aan de Straatweg en één van de Breedstraat.

Van de heer D. van den Berg ontvingen we een zeventiende-eeuwse voorstelling van de Herengracht en omgeving, een kleurenreproductie van een vroeg negentiende-eeuws schilderij van een kolfbaan te Maarssen en een aantal periodieken, waaronder enige uit de beginjaren.

De heer J.W. Schipper schonk ons *De honderd lentes van de Bethune* van E.J. Rinsma en een aantal oudere afbeeldingen van de Nederlands Hervormde Kerk.

Een nieuwjaarswens op rijm uit 1943, door De Aschman, een tijdschrift uit 1937, een afbeelding van de Langegracht en een aflevering van De Vechtstroom uit 1979 kregen wij van de heer A.C. Hogendoorn.

Alle schenkers hartelijk dank.

Doornburgherschool

Voorgeschiedenis, opening en start van het onderwijs

Inleiding

In het voorjaar van 2005 werd het gebouw van de voormalige Doornburgherschool afgebroken. De in 1955 zeer moderne onderwijsvoorziening voor het lager onderwijs met fraaie gymzaal en sportveld heeft slechts ongeveer dertig jaar dienst gedaan voor het onderwijs. De excentrische ligging ten opzichte van de woonvoorzieningen in Maarssen-oost is daarvoor waarschijnlijk de belangrijkste oorzaak. Het schoolgebouw is daarna onder meer in gebruik geweest door de Stichting Welzijn Ouderen Maarssen. Door de ligging nabij de Vondelstraat stond het gebouw in die tijd bekend onder de naam De Vondel. De gymzaal was al eerder afgebroken in verband met de bouw van het wooncomplex Het Catshuis. In de jaren 1953 en 1954 heeft het de gemeente heel wat moeite gekost deze schoolbouw tot stand te brengen. Het onttrekken van het complex aan het onderwijs is een wat triest gebeuren tegen de achtergrond van het enthousiasme en de verwachtingen waarmee de school in 1955 in gebruik is genomen.

Nu volgt een verslag van het tot stand komen, de opening en de start van het onderwijs.

Vooraf een beknopte historie van het grondgebied

De grond van het schoolcomplex behoort tot een hoger gelegen gedeelte van het vroegere gebied Diependaal ¹⁾. Toen de Vecht in de Romeinse tijd deel ging uitmaken van het systeem van grote rivieren, voerde het water zand- en kleideeltjes van de Rijn mee. Doordat de Vecht regelmatig overstroomde werd vooral in de grote binnenbocht, nabij de latere buitenhuizen Doornburgh en Goudestein, in het rustige water zand en klei afgezet en zo ontstonden de hoger gelegen gedeeltes. Het gebied ter plaatse tussen Vecht en Diependaalsedijk bestaat uit zeer fijn zand, zavel genaamd. Samen met water kleven de deeltjes aaneen en het geheel gedraagt zich kleiachtig.

Het gedeelte voorbij de Diependaalsedijk tot ongeveer de huidige Dr. Plesmanlaan bestaat uit relatief hoog gelegen kleigrond. Dit gebied was waarschijnlijk al vóór de twaalfde eeuw in gebruik als landbouwgrond, maar het gedeelte, begrensd door Klokjeslaan, Plesmanlaan, Dr. Ariënslaan en Diependaalsedijk, werd rond 1720 de fraaie overtuin van de toen aan de Vecht gelegen buitenplaats Elsenburg ²⁾. Vrij spoedig na de ondergang van Elsenburg in 1812 werd de overtuin weer landbouwgebied. Vanaf 1870 hoorde de grond bij de toen aan de Klokjeslaan gestichte boerderij Elsenburg. Waarschijnlijk rond 1890 werd het bouwland veranderd in weiland. Die bestemming heeft het gehouden tot eind 1953. Een flink deel van de grond was inmiddels sinds 10 mei 1951 in het bezit van de gemeente en werd verpacht aan boerderij Elsenburg. Begin 1954 werd de grond bouwrijp gemaakt. Ongeveer 50 meter achter de boerderij werd op een groot perceel vanaf de zomer van 1954 de school gebouwd. Hier was vroeger het centrum van de overtuin van de buitenplaats Elsenburg.

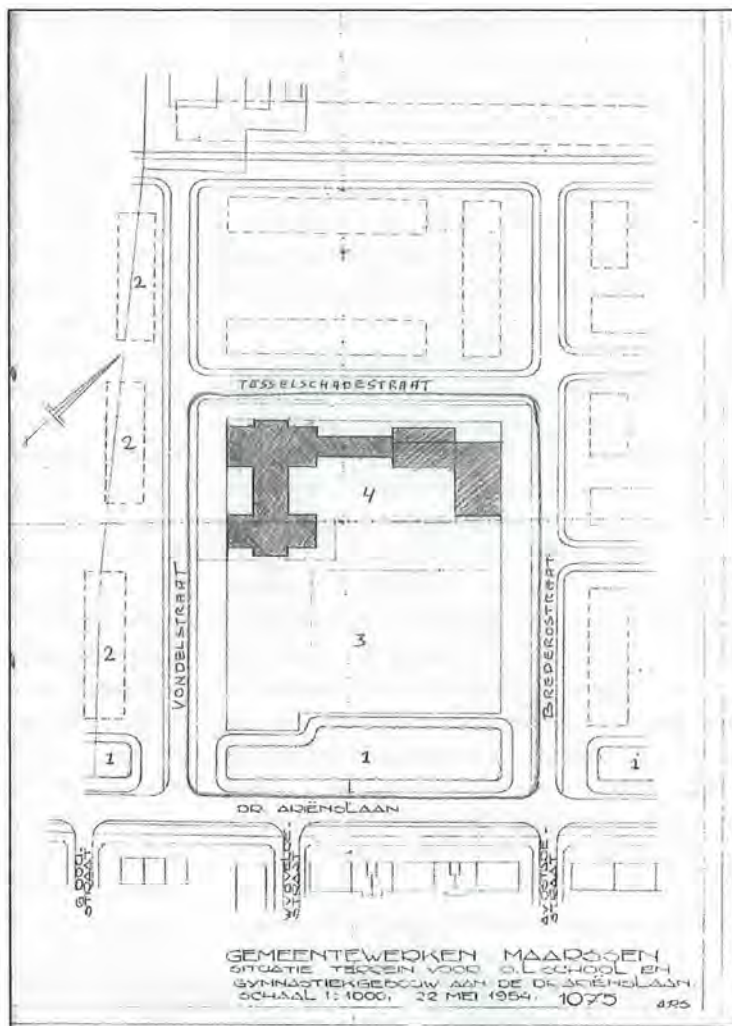
De plannen en de bouw

Door de nieuwbouw vanaf 1950 kende Maarssen een sterke bevolkingsgroei. Na enkele jaren bleek dat de capaciteit van de schoolgebouwen te klein was geworden. De gemeente zag zich, als bestuurder van het openbaar onderwijs, geplaatst voor grote problemen. Zowel de lagere school als de ULO-school maakte gebruik van het schoolgebouw uit 1869/1870 aan de Breedstraat en van enkele - later aangebouwde - lokalen aan de Raadhuisstraat. Beide scholen hadden vanaf 1952/1953 te maken met een ernstig ruimtegebrek. In een discussie over nieuwbouw bleek dat er in mei 1953 nog getwijfeld werd tussen de bouw van een lagere school en een ULO-school ³⁾. Zonder dat er een besluit genomen was, sprak de burgemeester zijn voorkeur uit voor

een nieuwe lagere school in een nieuwbouwwijk 4). Hij maakte bekend dat de bestaande openbare lagere school per 1 september 1953 negenklassig zou worden en dus moest er over minstens één extra lokaal beschikt kunnen worden. Er was een kans dat van een noodoplossing gebruikgemaakt kon worden. De nieuwe R.K. jongensschool aan de Gerard Doustraat zou spoedig gereed komen en dan kwam er enige ruimte in Concordia vrij, maar dat zou slechts een zeer tijdelijke oplossing betekenen. In de raadsvergadering van 19 juni 1953 werd bekend gemaakt dat per 16 mei 1953 het aantal leerlingen van de lagere school op de Breedstraat 313 bedroeg. De klassen 1 t/m 6 waren over zeven lokalen verdeeld, terwijl de leerlingen van de klassen 7 en 8 in het achtste lokaal waren gehuisvest 5). Andere ruimte in dit schoolgebouw was niet beschikbaar. Verwacht werd dat het leerlingenaantal in september zou stijgen tot ongeveer 350 en dat het in de loop van het cursusjaar 1953/1954 zou toenemen tot 400. Behalve naar een tijdelijke huisvesting werd naarstig gezocht naar een definitieve oplossing, omdat een school van een dergelijke omvang uit onderwijstechnisch oogpunt ten zeerste ongewenst werd geacht. In een nota voor dezelfde raadsvergadering (19 juni) staat onder meer: *"Gelet op de urgentie van deze voor het onderwijs zo belangrijke aangelegenheid stellen wij U voor reeds thans te besluiten over te gaan tot het doen bouwen ener zesklassige openbare school voor gewoon lager onderwijs met mogelijkheid van uitbreiding voor het in het 7e en 8e leerjaar te geven V.G.L.O., op het terrein deel uitmakende van de percelen kadastraal bekend gemeente Maarsseveen sectie A, nrs. 1541 en 1991 gelegen ten Noordwesten der 'Doornburgherlaan'... 6). Door een spoedige beslissing inzake de schoolbouw te nemen wordt bereikt, dat het desbetreffende object bij voorrang op de urgentielijst voor scholenbouw 1954 zal worden vermeld, zodat reeds terstond, behoudens goedkeuring door Gedeputeerde Staten van uw besluit tot stichting ener nieuwe school, tot de voorbereiding van de bouw, zal kunnen worden overgegaan".* In het overleg in de gemeenteraad bleek dat er geen grotere dan een zesklassige school gebouwd mocht worden. Wel mocht het gebouw voor late-

re uitbreiding geschikt zijn. *"Wanneer een nieuwe school gebouwd zal worden, wordt de architect gewezen op de wenselijkheid wel een aula/gymnastieklokaal in de school op te nemen"*, aldus burgemeester De Ruiter. Hierna werd zonder hoofdelijke stemming besloten tot de stichting van een nieuwe openbare school. Het college van B. en W. vroeg vervolgens goedkeuring tot het verlenen van een opdracht voor een ontwerp aan het ingenieursbureau Kleinhout en Van der Steur te Amsterdam. Dit voorstel maakte nogal wat los omdat een aantal raadsleden nogal gecharmeerd was van de kort daarvoor in Zuilen gebouwde scholen, onder architectuur van de Zuilense gemeentearchitect Van Hoorn. De voorzitter deelde deze mening maar het probleem was dat het een niet voor uitbreiding vatbaar zesklassig schoolgebouw betrof. De vraag werd toen gesteld of er nu gekozen moest worden tussen Kleinhout/Van der Steur en Zuilen. Besloten werd de opdrachtverlening aan te houden tot de raadsvergadering van 30 juni 1953, opdat contact met Zuilen kon worden opgenomen. Het overleg met Zuilen leidde niet tot een gewenste oplossing, zodat de opdracht naar eerder genoemd ingenieursbureau ging. Toen volgde een periode van ontwerpen, overleggen met de gemeente en instanties (zoals de onderwijsinspectie). Daardoor moest het ontwerp enkele malen worden bijgesteld. Half mei 1954 was men het eens over het ontwerp. Ir. A. J. van der Steur was de ontwerper van het mooie complex. De aanbesteding vond plaats op 31 mei 1954. Half juli deelde de burgemeester mee dat de situatie betreffende het bouwplan zodanig was dat hij audiëntie bij de Minister van Wederopbouw had aangevraagd. Reeds zes weken lagen het ontwerp en de aanbestedingsovereenkomst voor de nieuwe school op het departement, zonder dat een reactie volgde. De aannemer had meegedeeld nog één week te wachten, daarna kon hij het inschrijvingsbedrag niet meer gestand doen. De situatie voor het onderwijs in Maarssen was alarmerend. Nergens was een noodschool te krijgen. De R.K. Jongens- en Meisjesschool groeiden, de Christelijke Lagere School was intussen negenklassig. Er werd her en der gesleept met leerlingen, materiaal

werd provisorisch opgesteld. Eind juli 1954 kon uiteindelijk met de bouw van de school worden begonnen. Bijna een jaar later was men zover gevorderd dat in de raadsvergadering van 1 juli 1955 het personeel, bestaande uit mejuffrouw A. Dijkstra, mejuffrouw H.G. van der Werff, de heer P. van Kerkvoort en de heer R. de Ket, benoemd kon worden. (Eerder was de heer G. van Kuylenburg aangesteld als hoofd van de school; hij heeft veel inspraak gehad bij de inrichting en de keuze van de leermiddelen). In dezelfde raadsvergadering werd een regeling vastgesteld betreffende de toelating van leerlingen bij de lagere school in de Breedstraat en de nieuw gebouwde school. Bij een flink aantal ouders bestond bij voorbaat over die verdeling nogal wat spanning. Aan welke school zouden hun kinderen toegewezen worden? De gemeenteraad wilde kennelijk de gevoeligheden hierover niet extra prikkelen, want de openbare vergadering werd voor een uur geschorst. Men vergaderde in die tijd achter gesloten deuren. Na heropening van de openbare vergadering gaf de voorzitter een korte toelichting en deelde mee dat de grenslijn zodanig was getrokken dat beide scholen een gelijk aantal leerlingen zouden hebben. Met alleen de stem van mr. Van Schaik 'tegen' werd zonder openbaar debat dit voorstel aangenomen ⁷⁾. De mensen op de overvolle publieke tribune, die zeer benieuwd waren welke argumenten inge-

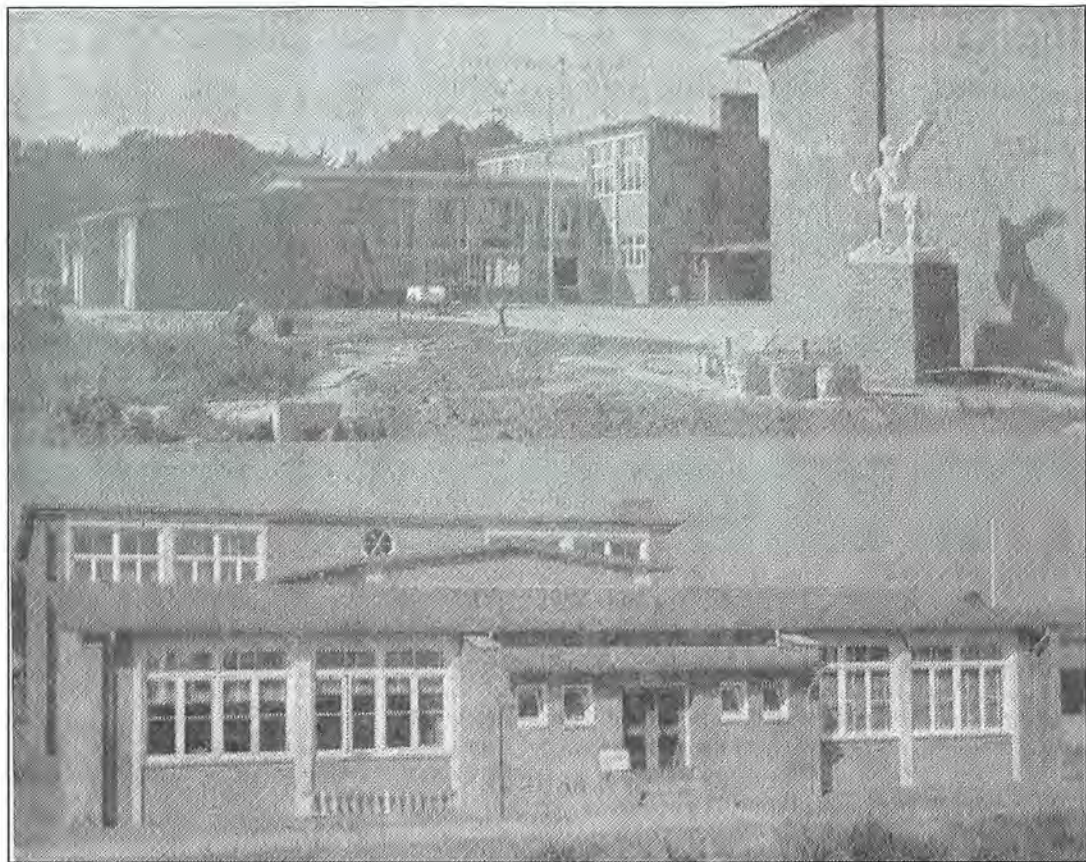

Afb. 1. Op het moment dat de tekening gemaakt werd, hadden de straten in de toekomstige dichterswijk nog geen namen. Vandaar dat onder de tekening staat '...o.l. school en gymnastiekgebouw aan de Dr. Ariënslaan'.

Links de plattegrond van het schoolgebouw, het smalle deel naar rechts is de fietsenstalling, dan volgt de kleed- en doucheruimte behorend bij de gymzaal rechts.

1. Geplande vijvers. Op de plaats van de middelste vijver heeft later een aantal jaren kleuterschool De Gonzende Korf gestaan. 2. Geplande maar niet gebouwde huizen. 3. Sportveld voor gymnastiekonderwijs. 4. Speelplaats.

bracht zouden worden voor de te kiezen grenslijn, keerden teleurgesteld naar huis ⁸⁾.

Afb. 2. De bovenste foto werd gemaakt vanaf de Brederostraat. De onderste opname geeft een zicht op het gebouw vanaf het deel van het sportveld nabij de Vondelstraat.

De naamgeving

Aan de keuze van de naam Doornburgherschool ging het een en ander vooraf. Toen de huidige Dr. Ariënslaan 31 juli 1953 zijn naam kreeg, veroorzaakte dat nogal wat discussie. Dat was niet omdat men problemen had om de legendarische pastoor Ariëns met een straatnaam te eren. De in 1928 overleden pastoor werd door zijn persoon en zijn zegenrijk werk - alleen al in Maarssen gedurende achttien jaar - algemeen geacht. Het verzet had te maken met het feit dat het de naamgeving van deze laan betrof. In gemeentestukken werd de laan al aangeduid met 'Doornburgerlaan'. Een aantal mensen binnen en buiten de raad wilde nu dat die naam officieel zou worden, omdat eigendom, plaats en functie van de laan gedurende een lange periode te maken hadden met Doornburgh. De

laan diende onder meer als verbindingsweg van en naar het weiland, omgeven door de Klokjeslaan, de Zogweteringlaan, de huidige Dr. Ariënslaan en de Dr. Plesmanlaan. Dat land hoorde gedurende een groot aantal jaren bij Doornburgh. Kennelijk had de raad gewichtige redenen om voor de naam Dr. Ariënslaan te kiezen. En zo geschiedde. In de eerstvolgende raadsvergadering werd de naamgeving nog een keer aan de orde gesteld, maar de meerderheid bleef bij het besluit. Toen twee jaar later alsnog de mogelijkheid zich voordeed de naam Doornburgh en daarmee de historische band van de buitenplaats met dit gebied te laten voortleven, liet de gemeente de kans niet onbenut om de teleurgestelden van 1953 enigszins tegemoet te komen. Dus werd de naam: Doornburgherschool⁹⁾.

Afb. 3. Tijdens de rondgang door de lokalen werd deze opname gemaakt. Uiterst links het hoofd der school, de heer G. Kuylenburg. Links achter de tafeltjes zit burgemeester De Ruiter.

De opening

Door allerlei omstandigheden kon het gemeentebestuur geen gevolg geven aan het voornemen om begin september 1955 de nieuwe school in gebruik te stellen. Het niet op tijd gereed komen van het klassenmeubilair was hiervan een van de voornaamste oorzaken. De officiële opening was nu op maandag 26 september 1955 om tien uur in de morgen. *"Moge deze school een 'fijne' school worden"*. Met deze woorden beëindigde de inspecteur van het lager onderwijs van de inspectie Breukelen, de heer J. Bierling, zijn toespraak bij de opening van de school. Spreker roemde het Maarssens gemeentebestuur, dat trots kon zijn op het moderne schoolgebouw.

"Het was een feestelijke aanblik, de gezellige hal van de Doornburgherschool, Bloemen en palmen verhoogden het vrolijke aanzien en het was dan ook geen wonder dat burgemeester De Ruiter met voldoening gewaagde van de vele moeilijkheden die overwonnen waren, Spreker bracht dank aan de inspecteur van het lager onderwijs en de consulent voor de li-

chamelijke opvoeding voor hun medewerking en hun waardevolle adviezen aan de architect en de aannemer" 10).

Aan het eind van zijn toespraak droeg de burgemeester de zorg voor de school over aan het hoofd en personeel en reikte daarna de heer Kuylenburg de schoolsleutel over.

Een groot aantal genodigden was aanwezig, onder meer de gemeenteraadsleden Van Ginkel, Hoogendoorn, Kersbergen, De Vries, Zantinga en Van Zuidam en vertegenwoordigers van de besturen van de bijzondere scholen, de heer Van de Wal en Pastoor Jansen ¹¹⁾. Ook de predikanten Binksma, Heins, Hoeve en Vermaas waren er. De oud-inspecteur van het lager onderwijs, de heer A. van Gaasbeek was er namens het hoofdbestuur van de Vereniging Volksonderwijs ¹²⁾, de heer Van Wijk als voorzitter van de afdeling Utrecht van de Nederlandse Onderwijzers Vereniging, de bestuursleden van de Maarssense afdeling van Volksonderwijs, de hoofden van scholen, zuster Theolinde (R.K. Meisjesschool), mevrouw J.G.

Jonker-Klijn (O.L.S. Oud-Zuilen), de heren Arens (R.K. Jongensschool), Van Es (R.K. ULO-school), Dekker (Openbare ULO-school), De Jong (Christelijke Lagere School), Jonker (Openbare Lagere School Oud Maarsseveen), Kouwe (Openbare Lagere School Breedstraat) en de heer Westra namens de architect, aannemer en de onderaannemers. De afdeling Maarssen van Volksonderwijs bood een prachtig tropisch aquarium aan.

"Aan de openingsplechtigheid in de hal der school, ging vooraf het hijsen van de vlag op de speelplaats. Keurig in de rij traden de oudste leerlingen der nieuwe school bij de vlaggemast aan, terwijl onder het hijsen der vlag alle genodigden het eerste en het zesde couplet van ons Volkslied zongen" ¹³). De redacteur van De Magneet vond dat in overweging moest worden genomen voortaan niet onze driekleur te gebruiken voor dergelijke onthullingen. Na de officiële opening onthulde de burgemeester het kunstwerk bij de gymnastiekzaal ¹⁴). In de avond vond in de school de eerste ouderavond plaats, waarbij onder meer een rondgang door de modern ingerichte school werd gemaakt. De heer G. Kuylenburg gaf een uiteenzetting van het karakter van het persoonlijkheidsonderwijs, waarbij

het principiële verschil met het klassikale onderwijs tot uiting kwam. Bij de schoolinrichting was rekening gehouden met deze nieuwe manier van onderwijs geven. Na binnenkomst via de officiële entree viel direct de ruime hal op. Vanaf een tussenverdieping had men uit de spreekkamer van bovenaf uitzicht op de hal. Overal aan de wanden in de lokalen en op de gangen waren boardplaten bevestigd voor het ophangen van tekeningen, mededelingen en andere wetenswaardigheden. In elk lokaal waren meerdere handige kastjes aan de wand waarvan het 'deurtje' neergeslagen kon worden tot werktafeltje voor handenarbeid. Ieder lokaal was voorzien van een gootsteen en aanrecht. Voor het volgen van radio-uitzendingen was in elk lokaal een ingebouwde luidspreker geplaatst. Een heel moderne inrichting voor het midden van de vijftiger jaren.

Slot

Binnen een jaar na de opening werd - eind juli 1956 - door de heer G. Scholten, voorzitter van de oudercommissie, het nieuwe schooltoneel overgedragen, in aanwezigheid van burgemeester De Ruiter, wethouder D. van Zuidam,

Afb. 4. Een kijkje in een van de lokalen.

Ds. L.H. Binksmas van de Nederlandse Protestantse Bond en een groot aantal ouders. Het toneel was ontworpen door ouder S. Jager en werd onder zijn leiding door vele ouders gebouwd. Het demonstabele toneel was voorzien van gordijnen en toneelverlichting. Bij de bouw van de school was al met de mogelijkheid van een toneel rekening gehouden doordat aan het einde van de hal, nabij het laagbouwgedeelte, de vloer twee treden hoger was gemaakt. Bijzonder jammer was dat het met veel idealisme gestarte onderwijs in de praktijk nogal wat problemen ondervond. Er was bijvoorbeeld veel verloop onder het personeel en drie jaar na het begin was er een geheel nieuwe bezetting. Toen

werd onder leiding van de heer G. van Wirdum het klassikale stelsel met een vorm van differentiatie ingevoerd. Het enthousiaste team bestond toen uit twee ervaren en vier beginnende leerkrachten. Naast de algemeen bekende schoolvakken werd speciaal aandacht besteed aan handenarbeid en dat resulteerde in de loop der jaren onder meer in een aantal tentoonstellingen in de hal. Ondanks de problemen in de beginjaren bleken oud-leerlingen met veel genoegen terug te denken aan hun schooltijd. Toen de school in september 1965 tien jaar bestond is er, naast andere feestelijkheden, op de speelplaats een uitbundig dansfeest geweest voor oud-leerlingen. Het voorbereidingscomité bestond uit oud-leerlingen van het eerste uur: Ingrid Wijgh, Dr. Ariënslaan 20;

Afb. 5. De Amersfoortse beeldhouwer Mooy werkt aan het beeld, dat was geplaatst bij de blinde muur van de gymzaal. Zie afb. 2.

Marian Demoed, Jan Steenstraat 12; Camille Dorresteyn, Nassastraat 4; Hans Terhaag, Klokslaan 8.

Het onderwijzend personeel werd van het begin af steeds gesteund door een zeer actieve oudercommissie. De naam van ouder Jan Verkerk mag in dit verband zeker niet ongenoemd blijven. Jarenlang heeft hij uitzonderlijk veel steunend werk verricht voor het welslagen van het onderwijs, schoolreisjes en uitvoeringen van musicals.

Naschrift

Dit naschrift bevat een tweetal onderwerpen:

1. Het is jammer dat met het beëindigen van de onderwijsfunctie van het gebouw onder meer de in de naam uitgedrukte historische band

met het gebied verloren is gegaan. De band met het voormalige huis Elsenburg leeft nog voort in de naam van de tot wooneenheden verbouwde boerderij aan de Klokjeslaan. Het lijkt een goed idee om te gelegener tijd bij het Woon- en Zorgcentrum Maria Dommer een informatiebord te plaatsen waarop de historie van dit gebied in woord en afbeelding blijvend wordt duidelijk gemaakt.

2. Eigen aan het voorbereiden van het artikel over het tot stand komen van de school is dat de aandacht bij het zoeken naar gegevens wat eenzijdig gericht is op feiten en nieuws over dat onderwerp. De behoefte groeide in te gaan op wat er nog meer gebeurde in 1954 en 1955. Het is ondoenlijk in dit verband daar ook maar enigszins volledig over te schrijven. Daarom wordt hier volstaan met een kleine en willekeurige greep uit het gebeuren in de tijd van de schoolbouw, in de hoop dat ook anderen daar enig genoeg aan beleven.

1954: Oud Zuilen en Maarssen worden één gemeente. Soekarno bezocht op 9 mei Ambon en woonde de overdracht bij van het nieuwe protestantse kerkgebouw van de Molukse kerk. Bij dit bezoek bleek dat het islamitische deel van de bevolking de bouw van deze kerk mede mogelijk had gemaakt! Op 14, 15, 16 mei werd in de Harmoniebioscoop Tarzans grootste avontuur vertoond. In De Magneet van 14 mei verscheen een artikel over de baldadigheid van de Maarssense jeugd! Donderdag 20 mei opende de heer Chr. Odijk zijn tweede levensmiddelenwinkel. Deze was gevestigd op het adres Pieter de Hooghstraat 51. Op 26 juni behaalde de Maarssense bokser Gerrit Huisstede in Duitsland een puntenoverwinning op Di Legni en op 10 juli zegevierde hij in Kleef door een k.o.-overwinning op de zwaargewicht Bolti, die in de tweede ronde werd uitgeteld. In juli waren er plannen om de hoge brug een halve meter te verhogen! Ook verscheen er een plan over een mogelijk aan te leggen weg door park Vechtenstein. In de raadsvergadering van dinsdag 20 juli werd de heer Dick Dekker benoemd tot hoofd van

de Koningin Julianaschool voor uitgebreid lager onderwijs. Hij mocht zich kennelijk in een grote populariteit verheugen, want na het besluit stroomde de tribune leeg. Het gezelschap vulde enige minuten later de kamers van huize Dekker.

1955: Op 1 juli was er een grote feestavond in de Harmonie t.g.v. het dertigjarige bestaan van de Vrijwillige Brandweer Maarssen. Begin juli werd door 'Goed Wonen' de bouw gestart van 24 woningen in de dichtersbuurt ten noordoosten van de nog niet in gebruik genomen Doornburgherschool. Het was het eerste complex dat in eigen beheer gebouwd werd en dat gebeurde met assistentie van de Maarssense architect Wymstra. In dezelfde maand vierde de gymnastiekvereniging Gems onder voorzitterschap van de heer Dick Dekker zijn eerste lustrum met provinciale wedstrijden op het sportveld aan de Gaslaan. Er werd onder meer deelgenomen door landskampioene Lenie Lens. In de Tour de France was Louison Bobet de favoriet. Voor Nederland namen Jan Noltes, Wout Wagtmans, Wim van Est en anderen deel. Kees Pellenaars was de ploegleider. Ook in juli werd onder leiding van de Stichting Jeugdappèl begonnen met de aanleg van de speeltuin in het Schilderskwartier. Die zomer waren er steeds vernielingen in de speeltuin in De Lanen. Dat gebeuren vormde voor de burgemeester mede de aanleiding om bij de Commissaris van de Koningin aan te dringen op versterking van het plaatselijke politiecursus. In het najaar bleek dat de wegverharding van de Klokjeslaan, de Kortelaan en de Driehoekslaan veel te wensen overliet. Het was ook gewenst een riolering aan te leggen en de sloten langs deze wegen te dempen. Vanwege de strenge winter werd het werk pas uitgevoerd in het voorjaar van 1956. Uit een oogpunt van hygiëne was het ongetwijfeld een grote verbetering, maar het betekende wel het verdwijnen van de rustieke bruggetjes bij de huizen over de eeuwenoude sloten.

Arie de Zwart

Noten:

1. Het gebied tussen Diependaalsedijk-Zandpad en de Zogwetering van de Maire Hofstede tot Cromwijk werd Diependaal genoemd. Archief Vecht en Venen.
2. Het huis Elsenburg stond op het weiland aan de Vecht bij Doornburgh.
3. In juli 1953 had de ULO-school ongeveer 130 leerlingen, verdeeld over vijf lokalen, waarvan er een was in hotel Concordia schuin tegenover de R.K. pastorie.
4. De lagere school in het dorp zou in functie blijven.
5. Daar werd voortgezet lager onderwijs (V.G.L.O.) gegeven. Er was in die tijd leerplicht tot 14 jaar.
6. Dat gebied maakte deel uit van Nieuw Maarssveen. Maarssveen werd in 1948 bij Maarssen gevoegd. Voor de Dr. Ariënslaan werd tot eind juli 1953 de niet officiële naam Doornburgherlaan gebruikt in gemeentelijke stukken.
7. Mr. Van Schaik was van mening dat de raad de bevoegdheid tot vaststelling van een grenslijn aan zich moest houden. Mr. Van Schaik was geen voorstander van het delegeren van bevoegdheden aan het college van B. en W. Deze kwestie was mogelijk mede reden om de vergadering achter gesloten deuren voort te zetten.
8. Na een jaar werd de schoolkeuze weer vrij gegeven. Wel was bepaald dat de Doornburgherschool niet meer dan 215 leerlingen mocht hebben.
9. De kans lijkt echter groot dat, als het Doornburg-

herlaan was geworden, de school Elsenburger-school zou zijn genoemd.

10. De Magneet, 30 september 1955.
11. Tot voor kort werden alle openbare scholen door de overheid bestuurd. Alle andere scholen, zoals Prot. Chr. - en R.K.- scholen behoren tot het bijzonder onderwijs. Voor het openbaar onderwijs geldt dat de overheid zich steeds meer terugtrekt. In Maarssen valt openbaar onderwijs nu onder de Stichting Rijn- en Heuvelland.
12. Dit was voorheen de naam van een landelijke vereniging met plaatselijke afdelingen van voorstanders van openbaar onderwijs. De naam is nu Vereniging voor Openbaar Onderwijs (V.O.O.).
13. Zie noot 10.
14. Het beeld staat sinds enige jaren aan de zijkant van de gymzaal bij de Dr. Plesmanlaan.

Bronnen:

1. Een aantal verslagen van raadsvergaderingen in 1953 t/m 1955.
2. Hofstede Elsenburg, historische studie in het kader van de herbestemming, 2001. Dr. Lucia H. Albers e.a.
3. Monumentaal groen in Maarssen, 1999. Tekst en tekeningen van C. Floor.
4. Een aantal afleveringen van het weekblad De Magneet in 1953 t/m 1955 en 1965.
5. Eigen ervaring van de schrijver.

Berg-je... een boerderij in het schootveld

Henk Reyserse (1-6-1923) haalt herinneringen op aan de oorlogsjaren. Tja, wat aarzelend, wat zal ik zeggen... 't is alweer zo lang geleden... Een haast verlegen lach om de mond. Toch is er maar weinig aanmoediging voor nodig om een beeld te krijgen van het leven op de boerderij van de familie Reyserse aan de Nieuwe Stationsweg. 'Het Bergje' was de naam... , was de naam ja, want nog niet eens zo heel lang geleden is de toch wel karakteristieke boerderij, die vlakbij het Maarssense station gele-

gen was, afgebroken. Het rietgedekte gebouw en de nodige schuren moeten plaats maken voor een extra spoorlijn en de nodige nieuwbouw.

Henk knikt wat onbestemd. Met zijn bejaarde moeder, zijn oudere broer en zijn zus verhuisde hij al weer jaren geleden naar de Stationsweg. Met ver weg nog zicht op zijn geboorteplek. Ja, door zijn opa werd er al geboerd op Het Bergje. Zijn vader is er geboren en heeft er het gezin gesticht waarvan Henk als nu enig overgeblevene nog wat

kan vertellen over de jaren van de bezetting. Het meest vers in het geheugen liggen de laag overvliegende Engelse Spitfires. Ze hadden het op de treinen gemunt, weet Henk. Mijn broer Teus en ik doken dan direct weg achter de hooiberg, een veilige plek, dachten we. Vanaf de hoge brug stonden de Duitsers met afweergeschut, dus van die kant was het ook niet veilig voor ons. Gelukkig werd dat Duitse geschut, als het donker werd, verplaatst naar De Wolfshoek, waar het onder de kastanjabomen onzichtbaar was voor nachtelijke aanvallen. Konden we toch wat rustiger slapen 's nachts. Oh nee... van de treinen die 's nachts voorbij denderden werden we nooit wakker. Alleen als de rijtijd veranderd was of als een goederentrein uitviel werd je wakker. Een ingesleten patroon dat bij onregelmatigheid alarm slaat, zo iets...? Ja, het lijkt gek, maar zo was het wel! Met dat schieten was het ook met melken oppassen geblazen. We hadden vee lopen aan de andere kant van het talud, waar nu Antilopespoor is. Je wist maar nooit... er aan wennen deed je niet. In maart '43 kwam er een oproep van het Arbeidsbureau. Ik moest naar Krefeld in Duitsland om

daar te werken. Mijn vader ging met een kaasje - ja, mijn moeder was erg goed in het maken van kaas - naar directeur Vermeer. Het bureau was aan de Binnenweg, in een van die grote huizen aan de Vechtzijde. Het lukte door die kaas een vrijstelling te krijgen. Het ging om het stempel. Opgevlucht kwam mijn vader thuis. Voor een maand of twee zat het voorlopig wel goed. Toen er een keer een Duitse auto op de werf kwam maakte ik wel dat ik wegkwam. Trouwens die directeur Vermeer is later zelf opgepakt door de Duitsers. Toch moest ik onderduiken. Mijn oudere broer had een Ausweis, wegens onmisbaarheid in het bedrijf. De brug over om naar het dorp te gaan, naar de kerkdienst bijvoorbeeld, was er niet meer bij. Toch ben ik in die tijd tweemaal de brug overgegaan. Met kloppend hart, dat begrijp je. Met paard en wagen waarop melkbussen stonden. Werkkleding en klompen, dan was het niet verdacht. Tegen de Duitsers die bij de tankmuur op de brug de wacht hielden, mompelde ik iets van 'wilgen'. Het ging goed. We molken twintig koeien. Gelukkig is er nooit een gestolen. Bij een buurboer is een koe stiekem geslacht. Weg dus.

Afb. 1 Boerderij Het Bergje

Bij ons verdwenen twee schapen. Nee, geen honger. Een kwart bunder moestuin, met aardappelen en groente, boontjes o.a. Fruitbomen, hoogstam, dat zat wel goed. Niet goed zat het met die horde mensen die 's morgens, als de hoge brug na de nachtelijke versperring weer opengesteld werd, om voedsel kwam bedelen. Vooral in de hongerwinter van '44-'45. Wat moet ik daar nu mee aan... , ik hoor het mijn moeder nog zeggen. Wanhopig werd ze er van. We moesten veel mensen teleurstellen. Mijn moeder vond dat erg moeilijk. Tja... , Henk maakt een verontschuldigend gebaar en lacht wat. Ondanks zijn verhaal hebben zijn ogen een olijke blik.

Afb. 2 Vader en moeder Reyerse, ± 1915.

Wat gebeurde er nog meer... ? Nou, op een ochtend vroeg - ik was de koeien in de stal aan het voeren - kwam er een Duitser naar binnen. Hij moest posten op het station. Het vroomd dat het kraakte en hij zag er meer dan verkleumd uit. Of we een kachel hadden... ? Gelukkig stond in de schuur nog een exemplaar.

Na de spoorwegstaking reden er geen treinen meer. Dat was vooral 's nachts wennen. Het vertrouwde geluid missen was vreemd. Er kwamen razzia's. De hoge brug bleef ook overdag afgesloten een tijd lang. Zelfs de bakker mocht er niet door. Gelukkig kon mijn moeder zelf brood bakken. Ja, we hadden wat meel van zelf verbouwde tarwe. Op last van de Duitsers moesten we verplicht land scheuren. Twee hectare grasland werd bouwland voor aardappelen en graan. Dat moesten we afleveren in Breukelen. Natuurlijk hielden we wat achter, je zou gek zijn als je dat niet deed. We moesten op last van de gemeente evacués ophalen uit Zeist. Geen treinen, geen auto's waren er. Met paard en wagen, een zogenaamde kaasbrik, ging mijn broer Teus naar het Zusterplein in Zeist. Ik weet nog dat hij bieten en kool meenam. Vier mensen met hun bagage en dekens kwamen bij Maarssense gezinnen. Later, na de slag om

Arnhem in '44, kregen we zelf evacués.

Wat we deden bij zo'n razzia... ? Henk heeft direct zijn antwoord. De polder in natuurlijk, wegwezen. Een paar keer bij boer Roelofs. Ook hebben we ons wel eens schuil gehouden in het varkenskot. Ja, je moest wat. Zus Maartje kwam dan waarschuwen dat het weer veilig was. Nee, 's nachts zijn we nooit weg geweest. Altijd op ons eigen bed.

We waren niet bij de ondergrondse. Bij melkboer Brouwer, die een eind verderop woonde, werden bijeenkomsten gehouden, dat wisten we. Ik weet dat mijn moeder voor hen bad... dat ze gespaard mochten blijven.

Op bevrijdingsdag werd er geschoten vanaf de brug. Een vreemde toestand. We keken in het achterhuis door de halfronde raampjes en zagen hoe een gewonde van het talud naar beneden gesleept werd. Even later kwam er een Duitser met geweer in de aanslag ons huis binnen. Mijn broer en ik en nog drie anderen moesten mee. We werden gefouilleerd. Mijn broer moest zijn mes afgeven. Daar stonden we, bij het kanaal met de handen hoog. De soldaten hielden een mitrailleur op ons gericht en deden nogal zenuwachtig. Het kon ons laatste uurtje wel zijn, dacht ik nog. Toen kwam

er, na een kwartier denk ik, een hoge ome, iemand met sterren op zijn kraag en die zei... Schluss. Naar een dode man wijzend zei hij ook nog... Nicht nötig gewesen... . Het was een melkhaler uit Utrecht. Er zijn meer doden gevallen die bevrijdingsdag. Hier vlakbij, Wim de Kruijf. Ja, jammer dat het zo moest aflopen. Henk gaat wat verzitten, kucht wat en doet er het zwijgen toe. Al is het lang geleden, het laat je niet onberoerd. Jonge mensen die voor de vrijheid hun leven offeren.

Een laatste herinnering. Het is het najaar van 1946. Vader Reyerse komt terug van kapper Ver-ton en is vlakbij de hoge brug... als hij plotseling rook omhoog ziet komen. Komt het omdat hij een tijd lang soldaat is geweest tijdens de eerste wereldoorlog dat hij denkt... niet pluis? Boer Reyerse duikt weg in de greppel, die ooit op last van de moffen daar is gegraven. Nog geen halve minuut later volgt een geweldige knal. Het dreunt enorm, een soort schok en dan vliegen de brokstukken over hem heen. Als hij overeind krabbelt ziet hij door de rookwolk heen dat een groot deel van het wegdek van de brug aan zijn kant is weggeslagen. Wat een ravage. Het fietspadgedeelte is onbeschadigd gebleven, dus de overkant is bereikbaar.

Wat is er gebeurd... ? Onder de brug liggen twee 'onklaar' gemaakte bommen. Dat wil zeggen... het ontstekingsmechanisme is eruit gehaald. Het brandbare tectyl, een soort geel spul, vertelt Henk, was erin blijven zitten. Het was bekend dat kinderen er soms wat uit wisten te peuteren via een bestaande opening. Dat het kon branden was bekend. En nu dus een ontploffing, de lont in het kruitvat. Kinderen, volwassenen, het is nooit duidelijk ge-

worden wie het onheil hebben aangericht.

Thuisgekomen trof Vader Reyerse een ravage aan. Alle ramen met de sponningen aan de spoorzijde van de boerderij waren vernield door de luchtdruk. Moeder Reyerse, die tussen de middag op bed lag te rusten, werd met een schok wakker temidden van de glasscherven die op de dekens lagen. De koeien, die buiten waren, hadden geen letsel. Wel lag er een groot stuk ijzer van de brug op nog geen tien meter van het huis.

Eerst de luiken maar dicht en later kwamen er zogeheten eenruiters van de tuinderij van Jan Plomp als noodvoorziening. Al met al waren ze er goed van af gekomen. Henk schudt zijn hoofd. Nee, zijn broer en hij waren niet thuis. Ze waren met stro en groenvoer naar Uithoorn gereden waar ze ook wat vee hadden lopen.

Eén dode, meneer Broertjes, die met zijn hondje in de buurt wandelde. Nee, Henk kende de man niet. Wat hem nu nog verbaast, is dat het had kunnen gebeuren. Wat stelde dat 'onklaar' maken eigenlijk voor? Een blik van onbegrip. Zoveel narigheid door een lucifer...

Het verhaal is gedaan. Er wordt nog naar foto's gezocht. Op een kleurenprent van Bergje nemen de spoorrails een groot deel van de foto in beslag. Nu hebben ze de boerderij helemaal opgeslokt. Berg-je... een toepasselijke naam.

Naschrift:

Henk Reyerse deed zijn verhaal ruim een half jaar voor zijn overlijden in 2003.

Auke Hoekstra

R.K. Huwelijken/Begrafenissen in Maarssen

Talrijke mensen zijn tegenwoordig in archieven, al dan niet via Internet toegankelijk, op zoek naar hun voorouders. De Historische Kring Maarssen houdt zich nauwelijks bezig met genealogie, voorzover die te maken heeft met gewone burgers. Uiteraard doen we wel wat aan de afstamming van mensen die op een of andere manier in de geschiedenis een rol spelen, ook al is dat soms maar een klein rolletje.

Een van de genealogische onderzoekers is Jos Verkroost, afkomstig uit een bekende Maarssense familie. Wat hij heeft gedaan is zo interessant dat we het in onze periodiek moeten vermelden. Hij heeft zowel het R.K. Trouwboek van Maarssen van 1682-1737 als het Begraafboek van Maarssen van 1708-1811 getranscribeerd, dat wil zeggen: het oude handschrift in modern schrift overgezet. Hoe verliep dat? *"Het slechte handschrift van de pastoor is op de meeste plaatsen nog wel door te komen, maar als je eenmaal getranscribeerd hebt wat hij heeft opgeschreven, weet je bij veel vermeldingen nog niet veel.*

Vaak zijn gehuwden aangeduid met omschrijvingen waar je als genealoog niet gemakkelijk mee uit de voeten kunt. Wie zijn de Ostinienvader en de dochter uijt ter A die op 1 juli 1700 trouwen? Wat wil je met het huwelijk van Een jongman met de dochter van Ruil op 20 februari 1690, of met dat van een paar van de steenoven van Den Dael op 4 mei 1690? (...) Daarom heb ik voor deze twee delen een uitgebreide

annotatie bij de transcriptie gemaakt. Dat is gebeurd door via allerlei aanvullende bronnen uit te zoeken of er gelijktijdig huwelijken plaats hadden gevonden die te verbinden waren met de huwelijken in het R.K. Trouwboek. Het voordeel van katholieken in die tijd was immers dat ze ook verplicht waren om voor het gerecht te trouwen, dus ook daar geregistreerd werden".

Ook door enkele andere genealogen is informatie op dit gebied bij elkaar gebracht. Lang niet alles is echter teruggevonden. Wie de Oostindiëvaarder is die met de dochter uit Ter Aa trouwt, is niet bekend. Aanvullende informatie is welkom, graag met controleerbare bronvermeldingen. Informatie en aanvullingen via mailadres van Verkroost: (j.verkroost@home.nl).

Er is een genealogiegroep actief op Yahoo, die georiënteerd is op Utrecht en omgeving. Als er concrete vragen zijn, dan worden die door de aangesloten deelnemers naar vermogen snel beantwoord. De link naar de groep is (http://groups.yahoo.com/group/Utrecht_Genealogie).

Benno Visschedijk

Bron:

Stichtse Heraut, het blad van de Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Utrecht; augustus 2007 en persoonlijke mededelingen van Jos Verkroost.

Een halve eeuw geleden gevlucht uit Hongarije... Laszlo Kocsis blikt terug

Een hoekflat in de Admiraal de Ruijterstraat. Een vriendelijk lachende man opent de voordeur. Wit borstelhaar en dito snor. Goedemorgen, kom binnen... een buitenlands accent. Binnen. Voor huidige begrippen een sobere inrichting in deze doorzonwoning. Nauwelijks wand-

versiering, wel een hele muur vol boeken. Uit de muziekbbox walst Chopin de ruimte binnen. Laszlo Kocsis (1929) is een en al bereidwilligheid. Paperassen liggen klaar, er is koffie met iets erbij. De Poolse componist op de achtergrond. Op de vragen komen de antwoorden. O ja, hij heeft de

tijd, zijn vrouw doet boodschappen. Geen haast. Wel haast is er geboden in Hongarije, een halve eeuw geleden. Laszlo (tutoyeren is natuurlijk in orde) schuift zijn stoel wat naar achteren, ellebogen op tafel, de handen tegen elkaar. Ja... zegt hij en steekt van wal.

Er breekt een opstand uit tegen het communistische regime. Het is 23 oktober 1956. Laszlo is dan 27 jaar en werkt op een transportbedrijf. Al kort na het uitbreken van de ongeregelde heden rijdt hij konvooien van en naar Oostenrijk. Levensmiddelen, medicijnen. Van Boedapest naar Wenen is het 250 kilometer.

Wij - mijn vrouw en ik en ons dochttertje - wonen precies halverwege. Het is een spannende tijd. Lange dagen met weinig slaap.

Dan vallen de Russen binnen. Met tanks steken ze de Hongaarse grens over. Vier november, hij weet het nog precies. Nee, hij blijft, er is nog verzet, weet hij. De moed nog niet verloren. Dan wordt hij gewaarschuwd: je wordt gezocht! Het is woensdag 15 november. Er is geen tijd te verliezen, haast is geboden. Met zijn vrouw heeft hij al overlegd wat te doen in geval van dreigend gevaar. Vluchten naar het Westen.

Met de vrachtauto naar Boedapest. Boedapest...? Ja... naar mijn moeder, die daar woont. Misschien wil ze mee. Maar die wil niet mee. Ik ben al een keer gevlucht, zegt ze, in 1918. Ik wil dat niet nog een keer meemaken... Het afscheid is emotioneel. Ja... ik moest huilen, zegt de zoon bijna verontschuldigend. Zouden we elkaar ooit weerzien? De schouders gaan wat omhoog. Het antwoord blijft steken. Naar huis. Vrouw en dochttertje staan klaar. Nee, geen koffers, die hebben we niet. Een aktetas, dat is het. Luiers voor het kind zitten erin, iets van babyzalf. Meer niet. Geen passen, die hebben we niet. Geld...? Een lach om zoveel onbegrip. Een communistisch regime kent geen kapitaal. Banken...? Welnee, die bestaan niet in een arbeidersparadijs. Proviand voor onderweg dan...? De winkels vertonen lege schappen. De mensen leven op de grens van armoede. Laszlo schudt zijn hoofd. Bij het vallen van de avond vertrekken ze. Naar de grens is het veertig kilometer. In de vrachtauto zitten ze met nog vijf anderen. Daaronder zijn va-

der met diens tweede vrouw. Het stille duister van de nacht met zijn geluiden, het is beklemmend. In een dorpje, een kilometer of vijf van de grens, wordt de auto geparkeerd en gaan ze verder lopen. Bossen, moerassen, Laszlo is bekend met de omgeving. Hij weet dat de grens met Oostenrijk - in 1955 door de grote mogendheden als neutrale staat erkend - is gemarkeerd met vlaggetjes om vluchtelingen behulpzaam te zijn.

De grens. Het eigen land ontvluchten. Afscheid. Wat dierbaar is moeten loslaten. Laszlo valt stil. Ogen die vochtig worden. Ja, knikt hij na een tijdje, er zijn daar bij de grens meer tranen dan bij het afscheid van mijn moeder. Ja, het raakt me nog steeds, alsof ik het weer beleef. Zo helder zie ik het voor me daar. Die donkere kille nacht...

Naar Wenen. Wel 200.000 vluchtelingen, weet Laszlo. Jong en oud. Ja, we krijgen allemaal de status van politieke vluchteling. Allemaal. Hoe gaat het verder. We worden ondergebracht in een voormalige kazerne. Ergens, in een lange gang, zijn links en rechts deuren met daarop de naam van een West-Europees land. Heb je voorkeur, dan ga je daar naar binnen. Waarom wij voor Nederland kiezen... wel, mijn vader is stationschef geweest, had daardoor vrij reizen voor het gezin en zo zijn we in '36 en in '39 in Holland geweest met vakantie. Vandaar. Wanneer je voor een bepaald land kiest, dan word je geaccepteerd. Nooit een probleem. Ja echt, iedereen wordt geholpen. Je krijgt een nummer en dat correspondeert met een bepaald treinnummer en dan kun je vertrekken. Een enorme organisatie. Iedereen staat voor je klaar, is vriendelijk, helpt je waar mogelijk. Het lijkt of die vanzelfsprekendheid helpt het gevoel van ontheemd zijn wat te verlichten. Ja, knikt Laszlo, we hoeven even ons geen zorgen te maken.

Vijfentwintig november komt de trein bij Venlo de Nederlandse grens over. Urenlang hebben ze met zijn zessen in een coupé gezeten. In wisselende stemming. Met wisselend landschap dat voorbij schiet. Hongarije steeds verder weg. Er is 100 % verzorging. Op ieder station waar wordt gestopt, kan honger gestild en dorst geleest worden.

En dan Venlo. Op het perron de muziekbond van de marechaussee. Het Hongaarse volkslied, het

Afb. 1.

Nederlandse volkslied en... het Lang zal ze leven! Ja, mijn dochttertje Muci is jarig, lacht de vader. Er is zelfs een grote taart!!

Doorrijden naar Utrecht waar ze 's nachts aankomen. Opvangcentrum is de Julianahal. Mannen krijgen een rode tas, vrouwen een blauwe. Daarin toiletbenodigdheden en een handdoek. Stapelbedden voor wel 1.000 mensen. De seksen worden gescheiden, voegt Laszlo er ongevraagd aan toe.

Na een week verkassen. We gaan naar een voormalig Molukkenkamp. In Griendtsveen. De atlas wordt erbij gehaald om het plaatsje in Noord-Brabant aan te wijzen. Kijk, bij Deurne in de buurt. Op de kaart van Hongarije laat Laszlo zien waar ze gewoond hebben. De wijzende vinger moet even zoeken... . Dan gaat de atlas weer op zijn plek.

Ze krijgen te horen dat Maarssen hun toekomstige woonplaats zal worden. Nee, dat wordt aangegeven. Ze maken kennis met een ambtenaar van de gemeente. Inderdaad, meneer Van Gelder van Sociale Zaken. Samen met de gemeentelijk maatschappelijk werkster neemt hij de achtergrond van de familie Kocsis door.

De schoolopleiding. Wat voor werk ze gedaan

hebben, hun manier van leven. Er is een tolk. Nee, Duits en Engels hebben we op school niet geleerd. Ik zit nog maar net op het gymnasium, als de Russen het voor het zeggen krijgen en ze Frans, Duits en Engels uit het lespakket schrappen. Voortaan is het alleen het Russisch.

Naar Maarssen dus. Maar eerst mogen zij bij V&D in Deurne kleding uitzoeken. En krijgen ze ook zakgeld, f2,50 per persoon. Een pakje sigaretten kost 50 cent, weet Laszlo.

Ondertussen hebben ze in Maarssen niet stil gezeten. Als bekend wordt dat een gezin in aantocht is, komt de plaatselijke afdeling van de VVHH (Vereniging voor hulp aan huisvrouwen) in actie. Onder aanvoering van de voorzitter, mevrouw De Ruiter, wordt gezorgd dat de beschikbaar gestelde woning wordt aangekleed. Na een oproep stromen de giften binnen. Tafel, stoelen, gordijnen, wandversiering, huisgerei, potten en pannen, bestek. Een bamboe plantenstandaard, plantjes, een vaasje met vers geplukte winterjasmin. Mevrouw De Ruiter loopt keurend rond in de woning. Er is voor alles gezorgd, lijkt het.

Ja, Maarssen (en niet alleen Maarssen natuurlijk)

is begaan met de vluchtelingen uit een ver land die, gebukt onder de communistische dictatuur, nu moeten worden opgevangen.

De taxi van Voorneveld brengt de familie Kocsis (naast Laszlo met zijn gezin, ook zijn vader en diens vrouw) naar hier. 's Middags komen ze aan bij hun nieuwe woning in de Constantijn Huygensstraat.

We worden verwelkomd door een ontvangstcomité, gaat het verslag verder. Burgemeester De Ruiter en zijn vrouw en nog meer mensen. De Hongaarse vlag en de Nederlandse. Fotografen, de pers en er zijn bloemen.

Laszlo laat een foto zien, de enige die hij heeft uit die periode. Met hun jassen nog aan - het is dertien januari - zitten ze wat stil rond de eettafel (afb. 1). Laszlo helemaal links, zijn vrouw heeft de tweejarige Muci op schoot. Naast haar - deels zichtbaar - de bamboe plantenstandaard, toen in de mode.

Het is vreemd natuurlijk. Iedereen bejegt ze vriendelijk, maar de taalbarrière is echt een barrière. Daar zitten we dus. Laszlo houdt de foto in zijn handen. Tja...

Op de voordeur zit ons naamplaatje... herinnert Laszlo zich. En wat me van binnen is bijgebleven is de vloerbedekking. In Hongarije hebben we parket en hier ligt linoleum, voor ons onbekend. Ook de meubeluitvoering is anders. Licht van kleur, gelakt geloof ik. Er is een dressoir, een kleine radio en een klok. Kijk, daar tussen de boeken. Een jaren dertig klok, die je maar eenmaal per week hoeft op te winden. We hebben hem, toen hij ging haperen, voor 150 gulden laten repareren. Hij doet het nog steeds prima. Nee, meer uit die tijd hebben we niet. Of toch. Kijk... Laszlo laat een theepotje zien, zwart met lichte nopjes. Gehavend door de tand des tijds, het dekseltje gelijmd. Made in England staat op de onderkant. Oh nee, dat gaat niet weg. Goed voor vier kopjes, we gebruiken het dagelijks. Laszlo lacht opgeruimd... In de keukenla ligt nog een blikken theelepeltje, op de steel een roosjesmotief. Dat is wat nog resteert van een halve eeuw geleden.

Van de FAM is er een stofzuiger en een wasmachine. De vrouw van de burgemeester wil uitleggen hoe die stofzuiger werkt. Ze is zichtbaar teleurgesteld, als ik haar vertel (ja alles via de tolk na-

Afb. 2.

tuurlijk) dat we zo'n ding in Hongarije ook hebben gehad. Ja, het is net alsof ze denken dat we uit een achterlijk gebied komen. Laszlo haalt zijn schouders op.

Er zijn meer vreemde ervaringen. Zo komt bijvoorbeeld de pastoor op bezoek. Hij vraagt wie onze dokter is. Dat is dokter Cornelissen, die hebben de burens ons aangeraden. We moeten de katholieke dokter De Mol nemen, vindt pastoor Jansen, dat is de gewoonte hier. Geloofsgenoten horen bij elkaar. En hij noemt ook de namen van een andere bakker en slager en zo. Ik vind dat heel raar en zeg gewoon dat ik dat niet van plan ben... Stel je voor. Bij ons thuis, vroeger, had mijn vader eenmaal in de week een kaartavond met drie andere mannen. Een fabrieksdirecteur, de pastoor en de dominee. Heel gewoon. Laszlo schudt zijn hoofd. Ja raar, herhaalt hij nogmaals.

Langzaam komen ze een beetje op gang. De eerste tijd komt er iedere dag iemand om tekst en uitleg te geven. Zelf gaat hij na een paar dagen aan het werk bij de FAM. Op een fiets, gekregen van sociale zaken, op en neer langs de Vecht naar Cromwijck, waar de fabriek voor elektrische apparatuur is gevestigd.

Oh nee, dat werk daar is niks voor mij. Ik ben gewend met auto's om te gaan. Gelukkig kan ik na

drie weken terecht bij het Centraal Autoherstel Bedrijf in Utrecht, waar ik het prima naar mijn zin heb. Ja, ik heb gelukkig mijn Hongaarse rijbewijs laten omzetten in een internationaal rijbewijs en dat is hier geldig.

Vriendelijke burenen. Op de koffie en de taal spelenderwijs leren. Dochterje Muci leert het van buurjongetje Carl.

Terugkijken. Een moeilijke periode. Het komt er zonder aarzelen uit. Een moeilijke periode. Vooral financieel. Rondkomen van f 65 per week. Met kerst '58 kunnen ze hun eerste flesje wijn kopen. In Hongarije is wijn drinken niets bijzonders. Laszlo trekt wat met zijn schouders. Tja...

De ene fiets is ook de gezinsfiets. Vrouw met dochtertje achterop, de omgeving verkennen. Een fotootje (afb. 2) bij het bruggetje van de Machinekade en het Zandpad. Links is het toen nog bestaande bovengrondse elektriciteitsnet zichtbaar. Ja, we zijn op weg naar de Loosdrechtse Plassen... naar het prentje wijzend.

De taal. Laszlo moet lachen. Weet je, in de trein

naar Nederland vraag ik aan een Rode Kruis-zuster hoe je iemand in het Nederlands begroet. Wat zeg je dan... ? Dan zeg je ... godverdomme, is het antwoord. Ja echt waar. Gelukkig, wanneer ik bij het uitstappen in Venlo dat zo zeg, is er iemand die me verbetert. Joh, dat is een vloek.

En verder... Schiphol en Scheveningen, moeilijke woorden!

Wijzend naar de enorme boekenvoorraad... dat doe ik graag, lezen. Vooral geschiedenis. Hij laat een dikke pil zien. Van Geert Mak: 'De eeuw van mijn vader'. Prachtig boek!

In de gang een licht gerommel. Zijn vrouw komt thuis. Oh ja, het is moeilijk geweest in het begin, zegt ze zonder aarzelen. Heel veel last van heimwee. Ze knikt een paar maal. Weet je, het is pas overgegaan bij de geboorte van ons eerste kleinkind in 1983. Iets van een lachje rond de lippen. Vijfentwintig jaar heimwee. De klok en het theepotje zijn stille getuigen.

Auke Hoekstra

De Breedstraat in 1880

Afb. 1. Logement De Eenhoorn rond 1880. Foto collectie Museum Maarssen.

In augustus van dit jaar kreeg de Historische Kring een bericht van Ben Beckmann uit Eindhoven, of we geïnteresseerd waren in een tekening van de Breedstraat anno 1880. Uiteraard waren we dat! En wat het moest kosten? Het bleek gratis.

Afb. 2. De Breedstraat met rechts de 'nieuwe' pastorie en links de huizen, precies als op de tekening van Van Heek. De kaart is van 1903. Let ook op de elektriciteitsmasten: Maarssen was vroeg met zijn stroomvoorziening en alle leidingen liepen toen nog bovengronds.

Foto collectie Museum Maarssen.

Afb. 3. De Breedstraat in de twintiger jaren. Gebouw Concordia staat inmiddels op de plek van het huis dat op de tekening een uitstaltafel voor het linkerraam heeft staan. Nu is in gebouw Concordia een horecagelegenheid met de weinig flatteuze naam De Bolle. De twee huizen links van Concordia hebben intussen een gepleisterde gevel gekregen.

Foto collectie Museum Maarssen.

De tekening werd opgehaald en bestudeerd. De vaardige hand van tekenaar H. van Heek had een afbeelding van de Breedstraat gemaakt waarop de huizen aan de westkant zijn te zien. Aan de oostkant zijn tuin en ingangspoort van logement De Eenhoorn zichtbaar (afb. 4). Ons is geen andere prent bekend waarop deze poort is te zien. Wellicht is de ingang bedoeld voor de rijtuigen van gasten, ze konden daardoor achterlangs rijden naar de stalling voor paard en rijtuig. Het gaat mogelijkerwijs om dezelfde stalling als die, welke na het bouwen van de Rooms-katholieke kerk nog enkele jaren aan boeren uit de omgeving stallingsmogelijkheid bood tijdens hun bezoek aan kerkdiensten.

Op de achterkant van het blad papier staat een tekening van Goudestein, kwalitatief even goed, maar voor ons minder verrassend (afb. 5). Aan gebouw en omgeving is hoe genaamd niets veranderd. Alleen staan twee rolpalen prominent langs de Vechtoever. De Vecht maakt ter plaatse een flauwe bocht, kennelijk voldoende om rolpalen noodzakelijk te maken.

Is er veel veranderd aan de Breedstraat?

Vergelijken we de huizen op de tekening met die op enkele prentbriefkaarten van tientallen jaren later, dan zien we hoe accuraat de tekenaar te werk is gegaan. De raampartijen, de dakkapellen en de al dan niet gepleisterde gevels kloppen precies. Een kleinigheid: het raampje helemaal links op de tekening zat in werkelijkheid iets lager (zie afbeelding 2 en 3). We kunnen er van uitgaan dat de bomengroep en de ingangspoort van De Eenhoorn even nauwkeurig zijn getekend. De poort

bevindt zich op vrijwel dezelfde plek als de huidige poort in het hek rond de kerk.

Tot 1836 was op de plaats van de huidige pastorie een brouwerij gevestigd, die aanvankelijk Slijkenborg en later De Eenhoorn heette. De brouwerij werd afgebroken en in 1851 is er een logement gebouwd dat de naam van de vroegere brouwerij kreeg (zie afbeelding 1). In 1882 heeft pastoor J.G.H.C. Essink de opdracht gekregen een nieuwe kerk te bouwen. Aanvankelijk wil hij de kerk bouwen achter de huidige Nonnerie. Aartsbisschop

Afb. 4. De Breedstraat en ingang van Logement de Eenhoorn, Maarssen. Potloodtekening van H. van Heek, 1880, afmeting 30 x 35 cm.

Schaepman steekt er een stokje voor; de plaats bevalt hem niet, het is allicht niet prominent genoeg. Eigenaar Kok van De Eenhoorn is ook kerkmeester van de katholieke parochie. Hij blijkt bereid zijn zaak te verkopen voor dertigduizend gulden. In 1884 wordt de eerste steen gelegd en het jaar daarop wordt de kerk ingewijd. Dat lijkt heel kort voor de bouw van een kerk, maar een eerste steen wordt immers pas gelegd als de fundamenteën klaar zijn en de muren iets boven het maaiveld uitsteken.

Het logement heeft vervolgens nog negen jaar als pastorie gefunctioneerd, daarna werd de huidige pastorie gebouwd. Op het informatiebord aan de kerk kunt u dit ook nalezen.

Duidelijk is dat we zeer verheugd zijn met dit fraaie geschenk, waarvoor wij de heer Beckmann hartelijk dank zeggen.

Benno Visschedijk

Bronnen:

Dick Dekker, 'De Heilige Hartkerk in de Breedstraat honderd jaar', *periodiek HKM*, 11^e jaargang, nr. 3, 1985.

Arie de Zwart, 'De plaats waar de R.K.-kerk staat', *periodiek HKM*, 29^e jaargang, nr. 3, 2002.

Voor meer informatie over genoemde huizen en hun bewoners, zie ook Dick Dekker, *Maarssen in oude ansichten*, deel 1 en 2.

Afb. 5. De achterkant van de prent van de Breedstraat op afbeelding 4: potloodtekening van Goudestein, 1880.

Schreef Herman de Man ook over Maarssen?

Deze vraag stelde ik 14 juni 1997 aan leden van de - helaas eind 2006 opgeheven - 'Vereniging Herman de Man', nadat ik die zaterdag voor hen, ter gelegenheid van hun zomerexcursie naar Maarssen, een kleine dialezing over de historie van Maarssen en de belangrijkste gebouwen alhier, had verzorgd. Het antwoord op mijn vraag was dat dat inderdaad het geval was. Hoewel de schrijver Herman de Man zich in zijn romans vooral bezighield met plaatsen als Oudewater, Benschop en Schoonhoven in de streek waar hij opgroeide, woonde en werkte, vertelde men mij dat hij in de roman *Weideweelde* (1923) op bladzijden 61 en 62 inderdaad over Maarssen heeft geschreven. Bijzonder aardig was dat men mij toen tegelijkertijd - mijn vraag was blijkbaar door het bestuur van de vereniging wel verwacht - een kopie overhandigde van het verhaal 'In den vliegende zomerstorm', dat in het Lentenummer 1928 van 'De Kampioen' door Herman de Man is gepubliceerd. Dit romantische verhaal in het blad van de A.N.W.B. - kom daar tegenwoordig eens om - is een sterk bewerkt fragment uit de roman 'Weideweelde', dat voor deze gelegenheid van tekeningen is voorzien door Willem Boon. In het verhaal reist de hoofdpersoon 'Sander Goegebuur' met zijn 'nagelnieuwe' fiets langs de Vecht en wordt Maarssen eigenlijk niet rechtstreeks genoemd. Maar aangezien op bladzijde twee van het verhaal het huis 'Guntherstein' in Breukelen wordt vermeld en nog weer verderop de Scheendijk en Nederhorst, kunnen we wel aannemen dat de reis van zuid naar noord gaat en de tekst en tekening (zie afbeelding 1) van de eerste pagina van het verhaal over de omgeving van Maarssen gaan. De tekst van het verhaal is kenmerkend voor de stijl van dit soort romans en verhalen, waarin de mens wordt getekend in zijn gebondenheid aan een streek (dikwijls het boerenland), waarbij

de daarbij behorende typische atmosfeer wordt weergegeven. Herman de Man kon dat als geen ander, zoals ook wel blijkt uit het volgende citaat, het begin van het bovengenoemde verhaal. Voor de authenticiteit van het geheel zijn de oorspronkelijke spelling en stijl van de auteur volledig gehandhaafd.

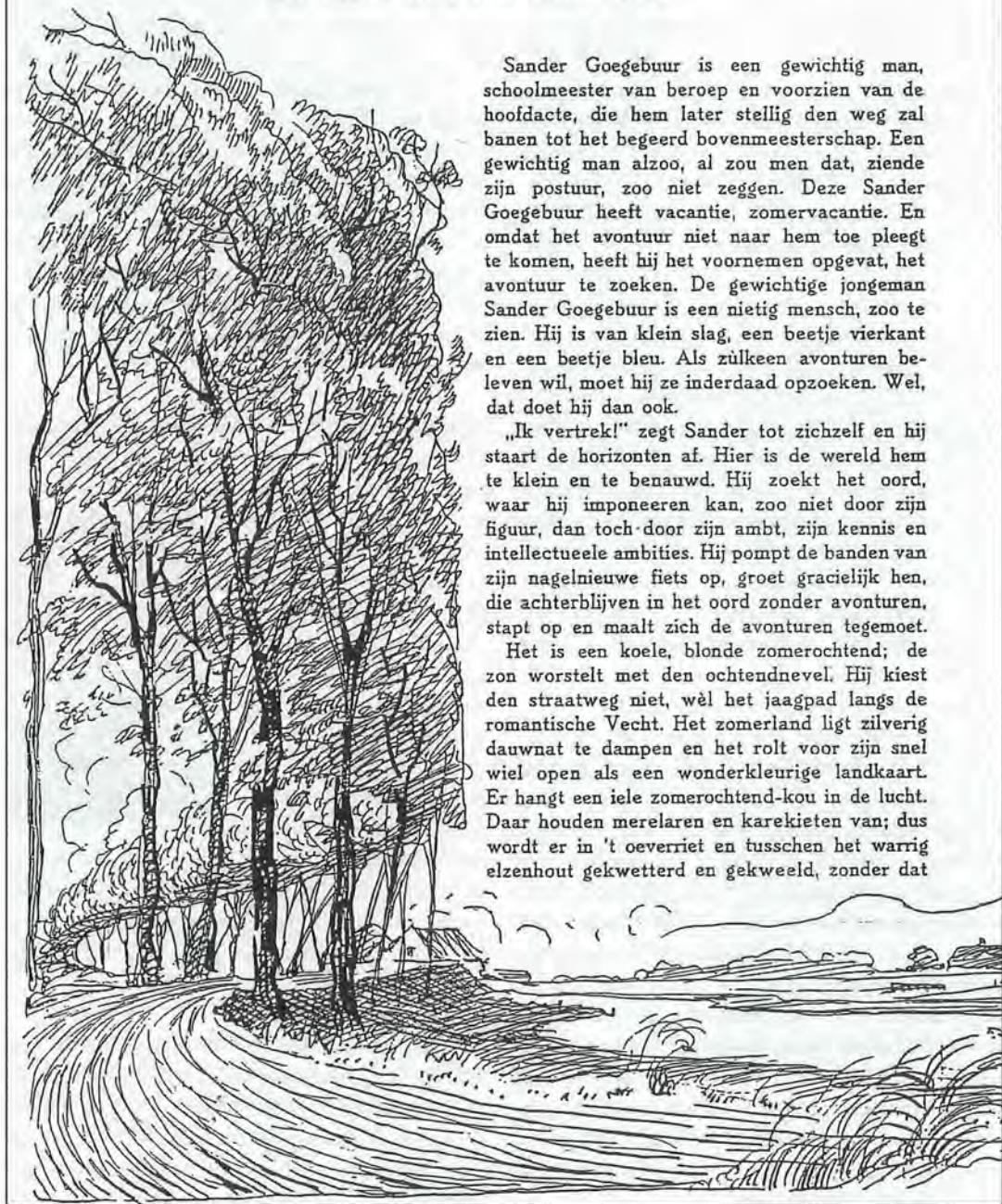
'In den vliegende zomerstorm'

"Sander Goegebuur is een gewichtig man, schoolmeester van beroep en voorzien van de hoofddacte, die hem later stellig den weg zal banen tot het begeerd bovenmeesterschap. Een gewichtig man alzo, al zou men dat, ziende zijn postuur, zoo niet zeggen. Deze Sander Goegebuur heeft vacantie, zomervacantie. En omdat het avontuur niet naar hem toe pleegt te komen, heeft hij het voor-nemen opgevat, het avontuur te zoeken. De gewichtige jongeman Sander Goegebuur is een nietig mensch, zoo te zien. Hij is klein van slag, een beetje vierkant en een beetje bleu. Als zulkeen avonturen beleven wil, moet hij ze inderdaad opzoeken. Wel, dat doet hij dan ook. "Ik vertrek!" zegt Sander tot zichzelf en hij staart de horizon-ten af. Hier is de wereld hem te klein en benauwd. Hij zoekt het oord, waar hij imponeeren kan, zoo niet door zijn figuur, dan toch door zijn ambt, zijn kennis en intellectueele ambities. Hij pompt de banden van zijn nagelnieuwe fiets op, groet gracielijk hen, die achterblijven in het oord zonder avonturen, stapt op en maalt zich de avonturen tegemoet. Het is een koele, blonde zomerochtend; de zon worstelt met den ochtendnevel. Hij kiest den straatweg niet, wèl het jaagpad langs de romantische Vecht. Het zomerland ligt zilverig dauwnat te dampen en het rolt voor zijn snel wiel open als een wonderkleurige landkaart. Er hangt een iele zomerochtend-kou in de lucht. Daar houden merelaren en karekieten van; dus wordt er

IN DEN VLEGENDEN ZOMERSTORM

EEN ROMANTISCH VERHAAL DOOR HERMAN DE MAN

MET TEEKENINGEN VAN WILLEM BOON

Sander Goegebuur is een gewichtig man, schoolmeester van beroep en voorzien van de hoofdacte, die hem later stellig den weg zal banen tot het begeerd bovenmeesterschap. Een gewichtig man alzoo, al zou men dat, ziende zijn postuur, zoo niet zeggen. Deze Sander Goegebuur heeft vakantie, zomervacantie. En omdat het avontuur niet naar hem toe pleegt te komen, heeft hij het voornemen opgevat, het avontuur te zoeken. De gewichtige jongeman Sander Goegebuur is een nietig mensch, zoo te zien. Hij is van klein slag, een beetje vierkant en een beetje bleu. Als zulke avonturen beleven wil, moet hij ze inderdaad opzoeken. Wel, dat doet hij dan ook.

„Ik vertrek!” zegt Sander tot zichzelf en hij staart de horizon af. Hier is de wereld hem te klein en te benauwd. Hij zoekt het oord, waar hij imponeeren kan, zoo niet door zijn figuur, dan toch door zijn ambt, zijn kennis en intellectueele ambities. Hij pompt de banden van zijn nagelnieuwe fiets op, groet gracielijk hen, die achterblijven in het oord zonder avonturen, stapt op en maalt zich de avonturen tegemoet.

Het is een koele, blonde zomerochtend; de zon worstelt met den ochtendnevel. Hij kiest den straatweg niet, wèl het jaagpad langs de romantische Vecht. Het zomerland ligt zilverig dauwnat te dampen en het rolt voor zijn snel wiel open als een wonderkleurige landkaart. Er hangt een iele zomerachtend-kou in de lucht. Daar houden merelaren en karekieten van; dus wordt er in 't oeverriet en tusschen het warrig elzenhout gekwetterd en gekweeld, zonder dat

Afb. 1) Eerste pagina van het verhaal 'In den vliegenden zomerstorm', door Herman de Man, met tekening van Willem Boon.

in 't oeverriet en tusschen het warrig elzenhout gekwetted en gekweeld, zonder dat het de stilte bezeert. Enkele luie verwaande rijnvorschen kworrelen welbehagelijk. En onderwijl hij langs de wondertuinen uit zijn verbeeldingsspel voorttrapt, werkelijkheid mengelt met droom, etherische stemmingen met gevoeligheden van vervlogen tijden, komt een keuensnijder hem achterop en die zegt: "mogge Sander, mogge!". Weet u wat Sander denkt? En weet u wat hij Piet Stravers, zijn vroegeren schoolmakker toewenscht? Eerlijk niet veel fraais en goeds. Maar hij zegt zuurlijk: "dag Piet". De droom ligt aan gruis."

Over Maarssen en omgeving dus zeer weinig tekst, maar toch wel leuk dat er door de ooit veel gelezen auteur Herman de Man in ieder geval iets over de Vechtstreek aan het papier werd toevertrouwd. In het vervolg van het verhaal komt hoofdpersoon Sander een aardig meisje tegen. Met deze Carlientje vervolgt hij zijn reis en komt met haar in een zware zomerstorm, een geweldige windhoos, terecht. Het is echt noodweer en door de harde wind worden ze, doordat ze beiden hun cape dragen en elkaar op de fiets met één hand vasthouden, als een zeilschip voor de wind voortgestuwd. Dan doemt er op de dijk een wild met de armen zwaaiende man voor ze op.

"De zwaaiende kerel sprong bangelijk opzij; ze waren de duivels op wielen en gevaarlijk in hun soort. Plots, toen ze er vlak voor waren, zagen ze 't. De dijk was kapot. Help! Een boom omver. De heele wortelvrucht met een lap van den dijk eraan als een stremming, bijna rechtop. Te laat. Van remmen of keeren geen sprake. Vasthouden was 't eenige wat hij dacht, in deze seconde van angst: - loslaten is nekbreken. En zie, hun schutsel engel leidde hen. 't Was weliswaar een rare smak geweest, maar ze waren er over gestreken, zonder vallen, en nek of armen breken. Van achter 't gat in den dijk kwamen als mieren de menschen gekropen; de meesten dorsten niet te springen over 't gat waar zij beiden zoo virtuoselijk overheen gezeild waren per vliegfiets".

Ook vriend Piet Stravers, eveneens op vrijersvoeten, blijkt met een vriendin in de storm te zijn be-

land, zij zijn iets verderop met paard en wagen in een sloot gewaaid. Maar ook zij hebben gelukkig geen lichamelijke schade opgelopen, zodat het verhaal mooi kan eindigen:

"Piet is heel niet ongelukkig om dit barre avontuur. Hij kijkt als een vader naar Sander en naar het bruinharige meisje. En roept door 't geweld der luchtlagen: "Ik ben nog uitgegaan met mijn meid! Jij ook?". Sander en Carlientje, ze durven in elkanders oogen niet kijken. Maar Sander, heel resoluut, vat zijn metgezellin bij de hand en roept wat zots terug. De wereld kreunt, vier menschen lachen, de zware haartressen van Piet zijn meid winnen het van haar verlangen ze bijeen te bessen, als een mantel van gelige harde zijde waaien ze rond haar rood hoofd: Is dit nu geen romantiek?"

Nog wat gegevens over Herman de Man

Herman de Man (zie afbeelding 2), Nederlands schrijver maar ook journalist en koopman. Herman de Man is oorspronkelijk zijn pseudoniem, maar vanaf 1943 de officiële familienaam van de uit Joodse ouders geboren Salomon Herman Hamburger (* Woerden 11-07-1898 en † Schiphol 14-11-1946). Van een groot lezerspubliek kreeg De Man veel waardering voor zijn (streek)romans, die tot ver na de Tweede Wereldoorlog nog veel werden gelezen. Hij publiceerde ruim twintig romans, waarvan een aantal zeer

Afb. 2) Portret van de schrijver Herman de Man, bron Internet, maker foto nog onbekend.

bekend werd, zoals: *Een stoombootje in de mist* (1933), *Heilig Pietje de Booy* (1940), *Geiten* (1940) en *Het wassende water* (1925). De laatste roman met als hoofdthema de eeuwige Hollandse strijd tegen het water werd bewerkt tot hoorspel en verfilmd voor TV. In 1986 als achtdelige dramaserie uitgezonden door de N.C.R.V. Zelf beschouwde De Man zijn in 1936 verschenen roman *De bar-*

re winter van 90 als zijn beste boek. Tegenwoordig worden de teksten in de verhalen en romans van De Man als enigszins ouderwets ervaren en lijkt in zijn algemeenheid de tijd van de streekroman voorbij. Hetgeen overigens niet wegneemt dat er naar mijn idee voor het werk van Herman de Man, waarvan bij menigeen de bijzondere figuren uit zijn romans nog in het geheugen zijn gegrift, altijd wel een zekere belangstelling zal blijven bestaan. Zelfs meen ik dat veel van zijn romans, mits wat bewerkt en herschreven in modern Nederlands, nog veel lezers zouden kunnen boeien. In veel literaire kritieken, bijvoorbeeld door Menno ter Braak, werd zijn werk afgekraakt en werd hij denigrerend behandeld. Zo werd hem wel verweten slechts een 'verteller' te zijn. Zelf vond de schrijver en m.i. volkomen terecht, dat 'vertellen' nu juist de essentie was van zijn schrijverschap. Gelukkig waren er ook wel critici die positiever over hem spraken en schreven. Een van hen is de bekende Dr. P.H. Ritter jr. die vroeger in een veel beluisterde rubriek voor de radio boeken besprak. In zijn boekje *'Ontmoetingen met schrijvers'* schrijft Ritter o.a.: *"Ik ben geneigd te menen, dat de kunst van De Man aan het geniale grenst. Het is niet alleen een vertelkunst, die ons meesleept door de gebeurtenissen, maar ieder verhaal heeft zijn eigen symbool, zijn eigen centrale gedachte. Hij heeft mij wel eens meegedeeld, hoe zijn verhalen ontstonden. Om een afgerond voorwerp heen, dat hem plotse- ling hevig trof: een schip, een molen, een rijtuig. Deze schrijver had profetische gaven. Heeft hij zijn eigen dood niet voorspeld in de novelle 'De Koets'?"*

De dood van Herman de Man kwam onverwacht na een bewogen leven, waarin hij o.a. als vurig pacifist dienst weigerde waarvoor hij twee jaar gevangenisstraf kreeg en zich bekeerde tot de Rooms Katholieke Kerk. Bij het uitbreken van WO II verbleef De Man in Frankrijk waar hij in een aldaar gekocht buitenhuisje een roman wilde gaan schrijven. Vandaar week hij via Portugal uit naar Londen. Tijdens de vijf oorlogsjaren werkte hij bij de Rijksvoorlichtingsdienst en Radio Oranje in Londen en werd van daar, na een conflict met zijn superieuren, naar de Antillen overgeplaatst,

waar hij de leiding over de Curaçaose Radio Omroep kreeg. Inmiddels vroeg zijn vrouw, Eva Kal-ker, in Nederland, ondanks hun negen kinderen, waarvan twee heel jong overleden waren, een scheiding aan. Hetgeen, hoewel het huwelijk niet zeer gelukkig was, toch wel als een enorme schok ervaren zal zijn. Na terugkomst in Nederland, augustus 1945, kreeg De Man te horen dat zijn ex-vrouw en vier van zijn kinderen in Duitsland wa- ren vergast en zijn oudste zoon in Frankrijk was gefusilleerd. Ook zijn vader, broer en schoonzus stierven in het concentratiekamp. Zoon Joost en dochter Marietje overleefden via onderduik de oorlog. De voor de oorlog zo succesvolle schrijver was zeer gedesilluseerd en vol wrok, wat re- sulteerte in een blokkade in zijn schrijverschap. Toch probeerde De Man met zijn twee resterende kinderen wel weer in Eindhoven een gezinsleven op te bouwen en hij werd directeur van een auto- en motorenbedrijf. Bij terugkomst van een zaken- reis naar Londen stortte op 14 november 1946 de KLM-Dakota, waarmee hij reisde, bij de landing neer. Bij deze crash verloren alle 26 inzittenden het leven. En zo kwam er een onverwacht en triest einde aan het leven van een van Nederlands meest bekende schrijvers. Een paar dagen na zijn heengaan werd Herman de Man onder grote be- langstelling begraven op de R.K. Begraafplaats van Oudewater.

Hans Sagel

Bronnen:

- 1) Herman de Man, *In den vliegende zomerstorm*, Len- tenummer van De Kampioen, 1928.
- 2) Internet: nl.wikipedia.org, *Herman de Man* (schrij- ver).
- 3) Dr. P.H. Ritter jr. *Ontmoetingen met schrijvers*, Boe- kenweekgeschenk 1956.
- 4) Internet: Joods Historisch Museum, www.jhm.nl, *Herman de Man* (S.H. Hamburger).
- 5) Encarta Encyclopedie Winkler Prins, 2003, *Man*, *Herman de*.

De Langegracht te Maarssen

deel 31 (slot)

Nummer 55 is het laatste pand aan de Langegracht dat ik in deze periodiek wil bespreken. De oplettende lezer zal opmerken dat enkele jaren geleden het nummer 57 is toegevoegd aan de Langegracht. Dit is juist, maar omdat het slechts de nieuw gebouwde opgang naar de bovenwoning van het hoekpand aan de Kaatsbaan betreft, de voormalige elektrozaak van Bosch-Boot, heb

ik dit buiten beschouwing gelaten.

Nummer 55 is driehonderd vijftientig jaar geleden genummerd als huisnummer 99. Het staat bekend als het huis met de smidse. Later wordt het nummer veranderd in Aan de Vecht 127.

De oudste, door Jan Witte gevonden, gegevens dateren uit 1681. Cornelis Aertsen van Beusecoum is dan eigenaar en bewoner van deze 'smitswo-

ning'. Veertig jaar later, na het overlijden van deze Cornelis, verkoopt zijn weduwe *'het huys en erve staande bij de brug aan de Noortzijde van de Vecht'* aan Jacob Heck. Deze smid oefent jaren lang hier zijn beroep uit tot rond 1755 de naam Dirk Westenhof als bewoner opduikt.

In jaargang 24 nummer 2 van ons blad heeft Kasper Driehuijs over de firma Jütte geschreven en opgemerkt dat nummer 55 in het verleden één huis heeft gevormd met het hoekpand van de Kaatsbaan. Dit gegeven komen we inderdaad tegen als we in een document van 19 september 1769 lezen dat de weduwe van Jan Meijn, Maria Amelia van Notten, een huis aan de Langegracht verkoopt, dat aan de achterkant bij de winkelier Carel de Bie aan de Kaatsbaan uitkomt. Dezelfde informatie lezen we ook bij voornoemd hoekpand!

In het archief van het kadaster staat het genoemde perceel vermeld onder kadastraalnummer 760, met als eigenaar Henricus Jacobus Kok. Deze Henricus is klerk op het belastingkantoor van de gemeente Maarssen. Hij wordt in 1851 logementhouder van De Eenhoorn. Dit logement staat dan op de plaats waar we nu de Rooms-katholieke kerk vinden.

Door de invoering van het bevolkingsregister in 1849/50 kunnen we de bewoners eenvoudiger achterhalen.

Op 1 mei 1850 is de bewoner Johannes Hoedemaker. Hij verhuist in datzelfde jaar met vrouw en vier kinderen naar het pand aan de Schippersgracht nummer 1, alwaar hij zijn beroep als geneesheer/vroedmeester uitoefent.

In 1851 komen we voor het eerst de in Maarssen bekende naam Jütte tegen. In dat jaar gebruiken de heren Mette en Jütte het pand als pakhuis. Ze hebben dan nog geen winkel. Slapen doen zij op zolder. Vanuit nummer 55 drijven ze handel in textiel. In de beginfase met een aantal compagnons, later met voornamelijk eigen familie. Hoogstwaarschijnlijk wordt de bovenverdieping verhuurd, want op 1 december 1861 woont de weduwe Geertrui Gilhuys in het pand. Drie jaar

later wordt haar plek ingenomen door Lodewijk de Quay, een gepensioneerde kapitein van het Oost-Indische leger.

Op 1 mei 1875 neemt Hermanus Mette zijn intrek in het huis. Hij is een koopman uit Osnabrück en één van de voormalige compagnons.

In juni 1893 begint Joseph Jütte een klein winkeltje. De zaken gaan goed en de zoon van Joseph, nog steeds Duitser, wordt op oudejaarsdag 1895 bij de wet tot Nederlander genaturaliseerd. Joseph, een neef van Hermanus Mette, geeft in 1903 de bedrijfsvoering over aan zijn, nu Nederlandse, zoon Bernard H. In de Tweede Wereldoorlog overlijdt op 27 april 1944 Bernard. Zijn vrouw Maria Schwertmann zet de winkel voort tot 2 oktober 1951. Dan verhuist zij naar de Parkweg 22a. Tijdens het leven van Bernard wordt het pand verbouwd. In december 1941 maakt de bekende Maarssense architect Anton Mook een offerte en wordt het vooraanzicht gemoderniseerd.

Na de verhuizing van zijn moeder neemt August Jütte de zaken waar. Ruim dertig jaar, tot 20 april 1982, wordt de zaak door hem geleid. Vele oud-Maarssenaren zullen zich deze August nog herinneren.

Helaas moet hij dan naar de Merenhoef verhuizen. Zijn echtgenote Hillegonda Vroom leidt de zaak nog tot 8 december 1987. Dan verhuist zij naar de Ariënslaan. Natuurlijk ligt haar hart bij de firma die honderdtwintig jaar lang handel dreef in textiel. Zij wil graag datzelfde soort zaak in het pand komt. Ze vindt Joseph Kaufmann bereid de zaak over te nemen. Na modernisering van de oude zaak wordt de heer Kaufmann op 24 juni 1988 eigenaar en bewoner van nummer 55. Hij is met het vak bekend, want voor de overname runt hij een stoffenzaak aan de Kaatsbaan.

Nog steeds is het pand in gebruik als textielzaak, echter sinds Reo-Line - en later Alda Body Fashion (februari 2004) - als lingeriezaak, heeft de textiel figuurlijk gesproken wat minder om het lijf dan bij de firma Jütte.

Cees Bloemendaal

Kleine criminaliteit aan de Vecht in de negentiende eeuw

Verschillende leden van de familie Houssart vluchtten na 1685 als Franse protestanten uit Sedan naar onze republiek. Lodewijk XIV hief in dat jaar het Edict van Nantes op, waardoor er een eind kwam aan de betrekkelijke godsdienstvrijheid van de protestanten. De familie Houssart kwam op verschillende plaatsen in Nederland terecht, één tak ging naar Utrecht. Van deze tak woonden vanaf 1790 vijf generaties in Maarssen en Maarsseveen, die van vader op zoon eerst pruikenmaker en later barbier waren. Over Gerardus, uit de vierde generatie, gaat dit verhaal.

Het gezin Houssart

Gerardus werd in 1858 te Maarssen als vijfde van totaal acht kinderen geboren en was een zoon van Matthijs (de vierde met die naam in even zoveel generaties) en Maria Theresia Pieterse. Het gezin van Matthijs woonde tussen 1850 en 1872 op verschillende adressen in Maarssen en Maarsseveen. Matthijs stond daar ingeschreven als winkelier, barbier en aanspreker. Zijn gezin verhuisde zeven maal. In 1872 verhuisde het, terwijl er op dat moment drie kinderen deel van uitmaakten, naar Tienhoven. Het ging op no.69 wonen en Matthijs was weer barbier en aanspreker.

Gerardus werd op 9 april 1873 naar Doetinchem uitgeschreven. Zou hij daar zijn plicht bij de Nationale Militie hebben vervuld? Uit nader onderzoek in het bevolkingsregister van Doetinchem bleek hij in De Kruisberg te zitten. Dit was een strafinrichting voor jeugdigen. Daarom werd het archief van de Arrondissementsrechtbank Utrecht geraadpleegd.

De Arrondissementsrechtbank Utrecht

Op de 'Rol van strafzaken' van de rechtbank ¹⁾ stond dat Gerardus Houssart, oud 14 jaar, op 13 februari 1873 tot een jaar gevangenisstraf was veroordeeld wegens oplichting. Hoewel het proces-verbaal van het onderzoek ter terechtzitting

niet bewaard is gebleven, staat in de tekst van het vonnis ²⁾ voldoende informatie om inzicht te krijgen in de toedracht van het wanbedrijf.

Beklaagde werd in het Huis van Bewaring aan het Wolvenplein 27 te Utrecht gedagvaard om op de zitting aan de Hamburgerstraat te verschijnen.

Het requisitoir van de officier van justitie

Eis: "Dat Gerardus Houssart zou schuldig worden verklaard aan drie wanbedrijven vanwege het gebruikmaken van een valse hoedanigheid bij het zich doen afgeven van goederen en langs die weg zich bedriegelijk meester maken van een gedeelte van een anders bezittingen, gepleegd door iemand beneden de 16 jaar, doch met oordeel des onderscheids en hem mitsdien zal veroordelen tot gevangenzetting in een huis van Correctie voor de tijd van één jaar, als mede in de kosten van het rechtsgeding, desnoods invorderbaar bij aantasting van persoon.

Overwegende: dat de beklaagde ter terechtzitting heeft bekend, dat hij te Maarsseveen bij de 1e getuige, Johanna Gosina Beunk, huisvrouw van Hendrik Kloppers (*in feite weduwe en wonende Kaatsbaan 3*) op 29 november 1872 heeft gehaald een ons witte suiker, een paar vetkaarsen en sterke drank en op 2 december drie pond tarwebrood en koffijbonen onder het valsche voorgeven, dat hij zulks op last deed van één van de klanten van deze winkel en wel de eerste maal op last van de 4e getuige, voornoemde mevrouw Van Rooijen, en de tweede maal op last van de 2e getuige, mevrouw Heus.

Dat hij op 6 december door de 3e getuige, Wouter van Rooijen te Maarssen (*broodbakker op de Schippersgracht*) zich heeft doen afgeven een tarwebrood van drie pond, valschelijk voorgevende, dat de 2e getuige hem last gegeven had, dit te halen. Dat hij al die voorwerpen aan zijn moeder heeft gegeven, welke hem last gegeven had ze te halen, maar dat hij het door haar daartoe medegegeven geld had verloren of verdubbeld en daarom op

Foto uit 1966 van de bakkerij van J.M. Versteeg op de Schippersgracht 20. Wouter van Rooijen had hier van 1862 tot 1884 zijn bakkerij. Het pand is tot 1984, het moment dat bakker Versteeg zijn winkel sloot, nauwelijks veranderd.

Foto is eigendom van Gemeentearchief Maarssen.

naam van anderen ze gevraagd had uit vrees hij het anders niet mede zoude krijgen.

Overwegende: dat deze bekentenis wordt bevestigd door de onder ede afgelegde verklaringen.

Van de 1e getuige: dat de beklaagde op 29 november 1872 de voormelde voorwerpen ter waarde van 39 cents op naam van mevrouw Van Rooijen en op 2 december een tarwebrood en koffijbonen ter waarde van 39 1/2 cents op naam van mevrouw Heus heeft gehaald, terwijl zij om betaling van die goederen, komende van die vrouwen, vernam dat zij die niet ontvangen hadden en ook geen last aan de beklaagde gegeven hadden om die voor hen te halen. Van de 3e getuige: dat de beklaagde op 6 december 1872 op naam van de 2e getuige bij hem een tarwebrood van 26 cents heeft gehaald.

Van de 2e en 4e getuige: dat zij aan de beklaagde nimmer last gegeven hadden de respectievelijk op hun namen gehaalde voorwerpen haar te bezorgen.

Overwegende: dat mitsdien door de bekentenis van de beklaagde en de beëdigde verklaringen der

vier gehoorde getuigen, in onderling verband en samenhang beschouwd, wettig en overtuigend is bewezen, dat de beklaagde ten tijde en plaats voormeld de drie in zijne bekentenis hierover vermelde feiten heeft bedreven en die goederen bedriegelijk ten nadele van genoemde winkeliers ten eigen bate heeft aangewend.

Overwegende: dat ofschoon blijkens het ter terechtzitting voorgelezen geboorte extract de beklaagde nog beneden de 16 jaar oud is, zowel door zijne ter terechtzitting gegeven antwoorden als door zijne bekentenis betreffende de reden van zijne handelingen, de rechtbank de overtuiging heeft verkregen, dat hij geheel met oordeel des onderscheids gehandeld heeft.

Overwegende: dat deze bewezen daden alzo voorstellen drie wanbedrijven van het met gebruikmaking van een valsche hoedanigheid zich doen afgeven van goederen en langs die weg zich bedriegelijk meester maken van een gedeelte van een anders bezittingen, gepleegd door iemand beneden de 16 jaar, doch met oordeel des onderscheids (voorzien in Artikel 405 i.v.m. de artikelen 66, 67 en 69 van het Wetboek van Strafrecht).

Overwegende: dat met het bewijs der daden ook dat van de schuld der beklaagde aan hem is verkregen, zodat de straffen bij bovengemelde wetsartikelen bevrijd op hem behoren te worden toegepast.

Overwegende: nothans, dat ten deze omstandigheden aanwezig zijn welke de wanbedrijven schijnen te verkleinen, en bij afwezigheid van enig gemeld, mits deze straffe beneden de helft is van die hij ondergaan zou, indien hij 16 jaar was geweest".

Het vonnis van de rechtbank

"In Naam des Konings Recht Sprekende" verklaart de beklaagde Gerardus Houssart schuldig aan drie wanbedrijven en veroordeelt deze tot gevangenzetting in een Huis van Correctie voor de tijd van één jaar en de kosten van het geding à f6,64 en f0,40 nakosten".

In de kantlijn van het vonnis stond geschreven, dat de verdachte veel berouw had.

De Kruisberg te Doetinchem

Het Bevolkingsregister van Doetinchem 1870-1879

gaf aan dat Gerardus voorkwam in het 'Register van dienstboden en knechten' in het deel van het register van 'De Kruisberg'. Er staat vermeld dat hij op 10 april 1873 uit Tienhoven kwam.

Het voormalige landhuis, liggend even buiten de stad in het 'Ambt Doetinchem', werd op 1 oktober 1866 een strafgevangenis voor jeugdige mannelijke veroordeelden ³⁾. Het programma omvatte arbeid, onderwijs en godsdienst. Arbeid werd zowel binnen als buiten verricht. Er was een mandenmakerij, schoenmakerij en kleermakerij.

waren uitgerust met een brits, strozak en peluw. Bij wangedrag kon men hier op water en brood worden gezet, zodat men een helder hoofd kreeg en over zijn zonden kon nadenken.

Van april tot oktober stond men 's morgens om vijf uur op; tussen oktober en april een uur later. Het personeel, dat bestond uit bewaarders en werkmeesters, was in die tijd nog 24 uur op de inrichting aanwezig en was eigenlijk altijd met te weinig om goed toezicht te kunnen uitoefenen. De kundigheid liet ook wel het een en ander te wensen over.

Vooraanzicht van het oorspronkelijke gebouw van het gesticht 'De Kruisberg' bij Doetinchem aan het einde van de 19e eeuw. Hoofdgebouw met slaapzalen, geflankeerd door de werkplaatsen.

Foto is uit de verzameling van de heer G. Rouw te Doetinchem.

Buiten het terrein werd voornamelijk gewerkt aan het onderhoud van de grindweg van de gevangenis naar de stad, uiteraard alleen door pupillen die niet vluchtgevaarlijk waren.

Er waren vier slaapzalen met ieder 40 alkovens met britsen van plaatijzer, waar de jongens voor de nacht ieder apart werden ingesloten. 's Nachts mocht er niet worden gesproken. Er bestond een ondergrondse strafafdeling met vier straffcellen (cachotten), die konden worden verduisterd en

Vanuit de jongens was er vanzelfsprekend veel onwil. Onder hen was vaak sprake van een interne hiërarchie en homofiele contacten, gewild en ongewild. Tijdens het verblijf van Gerardus heerste er grote bandeloosheid. Bij een vlucht of brand werd er een noodbel geluid, waarna de twaalf bewaarders, al het andere personeel en de veldwachters uit de omgeving moesten komen opdagen.

De Kruisberg bestaat nog steeds en is nu een Huis van Bewaring voor volwassenen.

Epiloog

Na het ondergaan van zijn straf werd Gerardus op 3 maart 1874 naar Tienhoven uitgeschreven.

Hij ging echter niet terug naar zijn ouders in Tienhoven, maar ging in Utrecht op de Vaartsche Veer wonen. Waarschijnlijk was dit een logement. Hij werkte als koffiehuis knecht. In 1877 verhuisden zijn ouders ook naar Utrecht. Vader Matthijs was eerst nog barbier, maar zakte later verder op de maatschappelijke ladder af. Zijn verblijf in De Kruisberg maakte voor Gerardus niet een einde aan zijn misstappen. In 1878 werd hij verdacht van diefstal bij nacht in een winkel te Utrecht en werd zijn zaak doorverwezen naar het Gerechtshof te Amsterdam. Dat veroordeelde hem tot een half jaar gevangenisstraf. Daarna verhuisde hij naar Harderwijk voor een opleiding bij het K.N.I.L. Op 18 juli 1883 werd hij door het Gerechtshof te Arnhem bij verstek veroordeeld wegens valsheid in geschrifte en werd in het politiebld zijn opsporing verzocht. Hij ontmoette in 1886 in Alphen a/d Rijn zijn toekomstige vrouw. Zij woonde bij hem in de straat, was reeds twee keer gescheiden en 22 jaar ouder! Drie jaar later trouwde het stel en belandde uiteindelijk in 1906 in Leiden, waar Gerardus koopman was. Het is niet duidelijk of de gebeurtenissen in zijn jeugd er mee te maken hadden, maar in 1911 werd hij opgenomen in Endegeest te Oegstgeest, het krankzinnigengesticht voor inwoners van Leiden. Hij overleed daar een jaar later.

Het gezin Houssart had het in Tienhoven waarschijnlijk niet al te breed. Het moest bovendien ook nog een beetje de schijn ophouden. Had Gerardus in zijn bekentenis wel de waarheid gesproken? Zou hij niet in opdracht van zijn moeder

hebben gehandeld en was hij zonder geld op pad gestuurd? Behalve de jenever lijkt het bij de goederen te gaan om eerste levensbehoeften. Wellicht moest Gerardus opdraaien voor de problemen van zijn ouders. Hij ging in ieder geval niet al te handig te werk, want het was duidelijk dat hij met zijn handelwijze ooit door de mand zou vallen. Hij zou wel een veel lagere straf krijgen dan zijn oudere broer Matthijs. Die kwam trouwens na het verlaten van het ouderlijk huis ook verschillende malen met justitie in aanraking. Door officieren van justitie bij verschillende rechtbanken werd liefst zes keer een opsporingsbericht geplaatst! Met zijn verklaring hield Gerardus zijn moeder buiten schot. Zijn ouders komen niet in de stukken van de rechtbank voor en hoefden waarschijnlijk ook niet te verschijnen op de zitting. Zijn moeder is ook niet verhoord om de verklaring van haar zoon te verifiëren. De ouders werden in het geheel niet verantwoordelijk gesteld voor de daden van hun zoon, die immers het 'oordeel des onderscheids' bezat.

Frits van Riel

Bronnen:

1. Het Utrechts Archief, toegang 382 *Gerubriceerde Plaatsingslijst van het Archief van de Arrondissementsrechtbank Utrecht 1838-1929* Straf- of Criminele Zaken: inv. no.26 Rol van Strafzaken 1870-1885.
2. Zie 1, inv. no.189 Correctionele vonnissen 1873 deel I.
3. G. Rouw – *Twee eeuwen 'De Kruisberg', historie van een landgoed, de inrichting en de buurtschap*, Doetinchem 1990. Verdere gegevens zijn ontleend aan een telefonisch onderhoud met de heer Rouw, waarvoor dank.

Het beloofde antwoord op een raadsel

Ra, ra welk huis in Maarssen is op deze prent afgebeeld? Het juiste antwoord op dit raadsel in de vorige periodiek, dat tot op heden door geen van de lezers gegeven werd, is minder moeilijk wanneer men (zie afbeelding 1) het volledige frag-

Afb. 1) Achtergevel en tuin van 'Instituut Nieuw Vechtevoort', steendruk ± 1855.

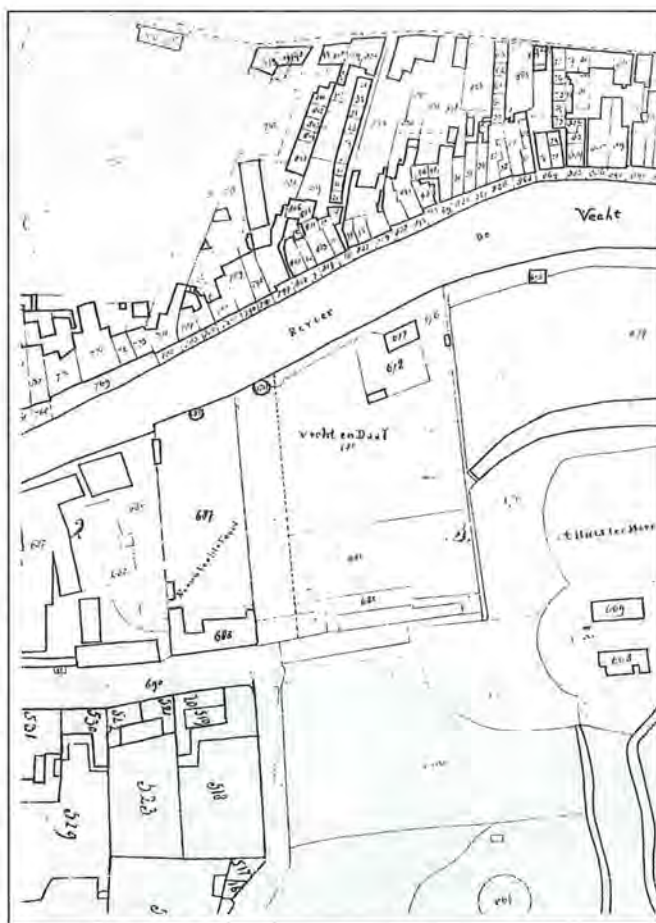
ment van het prentje beziet dat ik ongeveer een jaar geleden bij een antiquariaat te Utrecht op de kop tikte. Nooit eerder zag ik dit interessante plaatje en daarom was, ondanks de hoge prijs en slechte kwaliteit - o.a. twee scheuren in het papier en een missend gedeelte aan de rechterzijde - het besluit om het te kopen snel genomen. Wat we op het restant van deze negentiende eeuwse 'reclamefolder' zien, is een afbeelding van de achtergevel en de tuin van de omstreeks 1855 door de Haagse onderwijzer J. Peters opgerichte kost- en dagschool voor jongheren. Uit hetgeen Dick Dekker in zijn boek 'Toestanden en gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maarssen' over het 'Instituut Nieuw Vechtevoort' aan de Breedstraat schrijft, kunnen we opmaken dat het een kostschool voor de zeer gegoede stand was, waarvan de komst naar Maarssen door de toenmalige wethouder A.B. de Joncheere van Oostwaard zeer gewenst en sterk gepromoot werd.

Op zijn schriftelijk verzoek om de school te mogen beginnen, krijgt Peters zowat per kerende post antwoord van de wethouder, die hem schrijft: "dat de raad binnen enkele dagen in een buitengewone vergadering bijeenkomt om zijn verzoek te bespreken, dat de wethouder op de dag toen hij Peters brief kreeg naar de schoolopziener in Utrecht is geweest om het verlangen van Peters te bevorderen, dat het gemeentebestuur bij het Departement van Binnenlandse Zaken zal trachten te bereiken dat Peters dispensatie krijgt voor het voorgeschreven vergelijkende examen en dat het huis Vechtevoort in de Breedstraat, hetgeen zeer geschikt is voor kost- en dagschool, te koop staat". Dat de Joncheere en de overige leden van het gemeentebestuur de 'elite'-school dolgraag in Maarssen wilden hebben, blijkt ook overduidelijk uit de overwegingen die B & W aanvoerden bij het voorstel aan de Raad om in te stemmen met de vestiging van de school van de heer Peters in Maarssen. Deze opmerkelijke overwegingen ofwel argumenten zijn: "1) De school van Wolhuis (een andere particuliere school in 'Huize De Domstoren' aan de Herengracht) is slechts gebleven een dag- en kostschool voor de middenstand. 2) Maarssen heeft behoefte aan een opvoedingsinrichting voor jongelingen uit de meer gegoede stand. 3) Aanzienlijke families die zich in Maarssen wilden vestigen, hebben in het verleden door het gemis van een Jongenskostschool overeenkomstig hun verlangen, daarvan moeten afzien. 4) De school van Wolhuis zal van de nieuwe school geen nadeel ondervinden, aangezien het schoolgeld bij Peters tweemaal zo hoog zal zijn (60 gulden). 5) Een school voor de meer gegoede stand zal de bloei en welvaart van Maarssen bevorderen". Uiteraard stemde de Raad - toen nog uitsluitend verkozen door de hoog aangeslagen mannen in de belastingen - in met het voorstel en kon de heer Peters zijn school stichten. Inderdaad werd als vestigingsplaats gekozen voor het huis 'Nieuw Vechtevoort' gelegen tussen de Breedstraat en de Vecht (zie afbeelding 2). En zoals boven het plaatje valt te lezen voorzien van de deftige naam 'Instituut Nieuw Vechtevoort'. Dit is hetzelfde pand, tegenwoordig Breedstraat 15, waar we

sinds 1973 de apotheek Vechtevoort vinden. Enigszins bijzonder is de vermelding onder de tekening dat de school is "gelegen in de onmiddellijke nabijheid van het Station van den Rijnspoor[weg Maatschappij]". Moest mijnheer Peters, toen hij omstreeks 1855 zijn reclamemateriaal liet drukken, niet net als wij nu het woord onmiddellijk met tweemaal een D en tweemaal een L schrijven. Foutje van mijnheer de instituteur (*onderwijzer*) misschien? Bovendien kun je je afvragen of het niet een beetje overdreven is om te stellen dat het spoorstation Maarssen, vanaf 1845 al op de huidige plaats, in de onmiddellijke nabijheid van de Breedstraat ligt. Op het plaatje, waarop we links onderaan met enige moeite kunnen lezen dat het een steendruk betreft, die is gemaakt door E. Spancer in 's Hage ('s Gravenhage), kunnen we zien dat op het speelterrein van het 'Instituut Nieuw Vechtevoort' allerlei sportieve activiteiten werden ontplooid. Zo zien we jongens die met een bal naar elkaar overgooien, een jongen op een tonnetje lopen, met een diabolo spelen, op stelten lopen, touwtje springen en zwaaien op een brug met gelijke leggers. Mogelijk behoorden ook de inzittenden van het roeiboortje bij de sportieve leerlingen van deze school. Met de heer Peters, die in Den Haag bekend stond als een goede onderwijzer en met de beste verwachtingen naar Maarssen kwam, liep het niet zo best af. Zijn school trok te weinig leerlingen en toen hij probeerde om in 1858 het huis Nieuw Vechtevoort aan de gemeente te verkopen om uit de financiële problemen te komen, mislukte dat omdat het gemeentebestuur geen interesse in het gebouw had. Betrekkelijk kort hierna wordt Peters ziek en overlijdt op jeugdige leeftijd. Een weinig fijngevoelige rapporteur, die in 1865 naar aanleiding van een verzoek om subsidie, op verzoek van het gemeentebestuur een onderzoek instelt naar het kost- en dag-schoolonderwijs, eigenlijk het voortge-

zet onderwijs in Maarssen, vond dit overlijden wel een 'uitkomst'! Hoewel het met het 'Instituut Nieuw Vechtevoort' dus niet goed gaat, blijft in dit gebouw nog lange tijd nadien wel het Maarssense voortgezet lager onderwijs gehuisvest (zie hiervoor periodiek HKM, Jaargang 2, nummer 2, blz 32 t/m 35). Waarschijnlijk wordt zelfs nog tot 1925, toen de Openbare U.L.O. van start ging in de lokalen boven de toenmalige Openbare Lagere School aan de overzijde van de Breedstraat, les gegeven in het huis Nieuw Vechtevoort.

Hans Sagel

Afb. 2) Detail kadastrale minuutplan Maarssen-Zuid, 1832. Schaal 1:1000.

De Breedstraat (nr. 690), Huis Nieuw Vechtevoort (nr. 683), thee-koopel aan de Vecht (nr. 685).

Uit de oude schoenendoos (nr. 32)

Tweemaal Nassaustraathoek Kaatsbaan

Van Luda Diepgrond-Dorresteyn kreeg ik, kort na het verschijnen van het tweede nummer van deze jaargang, waarin aandacht werd besteed aan drie bedrijven bij de kruising Kaatsbaan, Nassaustraathoek, Diependaalsedijk en de Pieter de Hooghstraat vier foto's voor deze rubriek. Twee van deze foto's zijn gemaakt op de bovengenoemde kruising in het centrum van Maarssen en daarom leuk om als aanvulling bij het genoemde artikel alsnog in dit nummer te plaatsen.

Afbeelding hieronder werd gemaakt in de zomer van 1923 en toont ons het optreden van twee - waarschijnlijk Hongaarse - zigeuners met hun dansende beren. Deze dieren werden zeer jong gevangen en vervolgens getraind om bij muziek - vandaar de tamboerijn in de hand van de man - danspasjes te maken. Bij het trainen van de beren ging het er niet bepaald zachtzinnig aan toe. Naar verluidt was het regelmatig slaan met de stok tegen de poten van de beesten daar een vast onderdeel van. Ook schijnt men het dansen wel aangeleerd te hebben door de beesten op, door de zon bloedheet geworden, ijzeren platen te zetten. Kortom, dierenkwellerij en een vertoning waarvan in Nederland thans gelukkig door de dieren-

bescherming en de politie snel een einde zou worden gemaakt. In die tijd, waarin de

mensen niet zo heel veel meemaakten als tegenwoordig, waren de dansende beren echter beslist een spannende gebeurtenis.

Vandaar dat de personen op de foto met belangstelling deze voorstelling

op de Nassaustraathoek volgen. Onder het publiek o.a. leden van de familie Dorresteyn, mevrouw Telleghen, mevrouw Van Tricht, Jo Moesker en Wim de Kloet. Enige zomers later, zie afbeelding hierboven: het is waarschijnlijk 1925 en de hoek Diependaalsedijk/Pieter de Hooghstraat is inmiddels van nieuwbouw voorzien, passeert vuilnisman Henk Broers met zijn paard en wagen precies hetzelfde punt. De vuilnisman of ook wel as(ch)man bracht het vuilnis dat hij ophaalde, waaronder veel as van de kachels en fornuizen, naar de stort aan het begin van de Maarsseveensevaart. De belangstelling voor Broers en zijn nuttige werk is, zoals we kunnen waarnemen, aanzienlijk minder dan voor het optreden der beren.

Heeft u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan:

J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 561457, e-mail: jhsagel@zonnet.nl

Over historie gesproken

Het Olde Regthuys

sinds 1657

Eten, drinken

Leuk etenje?, leuk eetenje!

www.hetolderegthuys.nl

Het Olde Regthuys, Leen van Nifterlake 101
3612 BP Tienhoven, Telefoon 0346 - 23 13 82

TOPKLASSE

SIERO SCHILDERS
Nassastraat 71 Maarssen Tel. 562310

PYGMALION BEELDENDE KUNST

G a l e r i e
T a x a t i e s

K u n s t h a n d e l
K u n s t a d v i e z e n

Gespecialiseerd in Nederlandse schilderkunst en
grafiek eind 19de eeuw

&

beeldhouwkunst van midden 20ste eeuw

Schilders o.a. Nic.Bastert, W. van Leusden, C.Ritsema,
H.J.Haverman, M.Maris, J.Toorop, Is.Israels, e.v.a.

Open: tijdens tentoonstellingen vrij. t/m zo.-13 tot 17 uur & op afspraak
Langegracht 44 - 3601 AJ Maarssen Tel: 0346-556736 Jaap.Versteegh@Pygmalion-art.com

www.pygmalion-art.com

TWEEWIELER-SPECIALIST

DE HAAN

VERKOOP EN REPARATIE TWEEWIELERS

ONDERDELEN EN ACCESSOIRES.

EIGEN REPARATIE-AFDELING

OPEN MA/T/M VRIJ. 8.00-12.30 / 13.30 - 18.00

VRIDAG AVOND 19.00/21.00

ZATERDAG 8.00-16.30

WOENSDAG GESLOTEN.

NASSAUSTRAT 105
3601 BD MAARSSSEN
0346-561615

**BOUWBEDRIJF
DE JAGER**

Bouwbedrijf De Jager
Tuinbouwweg 33
3602 AT Maarssen
Tel. 0346 - 552454
Auto 0653 - 442034
Fax 0346 - 551920

- Voor verbouwingen
- Aanbouwen
- Badkamers
- Keukens
- Div. onderhoudswerken